

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

22^e JAARGANG

WOENSDAG 17 NOVEMBER 1937

No. 1142

COMMISSIE VAN REDACTIE:

P. Loeffinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).

Th. van Luytelaer (waarnemend Redacteur-Secretaris).

Redactie-adres: Pieter de Hooghweg 122, Rotterdam-West.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplootweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagina's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief. Administratie van abonnementen en advertenties: Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening No. 145192.

Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statistisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—, f 6,— en f 23,— per jaar. Lossen nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.

INHOUD:

Blz.

DE INTERNATIONALE BETALINGSPOSITIE VAN NEDERLAND door Dr. L. J. M. Jonkhart	844
Indexcijfers van kosten van levensonderhoud van arbeidersgezinnen te 's-Gravenhage door A. J. W. Renaud	845
Circulatiebank en afbetalingscrediet door Mr. J. van Galen	848
BUITENLANDSCHE MEDEWERKING:	
De Fransche volkshuishouding op weg naar evenwicht door Dr. H. Weichmann	850
AANTEEKENINGEN:	
De petroleumpolitiek van Italië	852
Het gebruik van elektrische apparaten in de moderne huishouding	853
Buitenlandsche beleggingen en herbewapening in Engeland	854
INGEZONDEN STUKKEN:	
De „Goudriaan“-standaard door J. H. Cohen Stuart met Naschrift door Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan Jr.	855
ONTVANGEN BOEKEN	857
Statistieken:	
Geldkoersen-Wisselkoersen-Bankstaten	859, 862
Groothandelsprizen	857, 860—861

GELD-, KAPITAAL- EN WISSELMARKT.

Op de wisselmarkt was de situatie in de verslagweek heel wat rustiger dan in de voorgaande week. Toch zijn nog wel fluctuaties voorgekomen, die de aandacht hebben getrokken. De Dollar is tot een laagtepunt gedaald, t.w. tot f 1.79½. Op dien dag werd te Londen de recordkoers van 5.03 bereikt. Op dat peil was de verhouding tusschen New-Yorkschen goudafgifteprijs en Londensche goudnotering van dien aard, dat arbitrage mogelijk was. Zooals wij de vorige week reeds schreven, intervenueerde het Engelsche Egalisatiefonds al voortdurend in de markt met Dollaraankopen, hetgeen de facto ook arbitrage van goud beteekent. Dat deze week voor het eerst het theoretische goudinvoerpunt werd bereikt, beteekent dus praktisch heel weinig. Hoogstens zou men kunnen zeggen, dat bij het bereiken van den Dollarkoers 5.03 het volgens normale particuliere — goudarbitrage — begrippen ook logisch was, dat het Engelsche fonds in de markt was, terwijl voorheen de interventie duidde op het aanleggen van andere maatstaven voor koers- en goudprijsverloop dan onder de vroeger geldende omstandigheden. Tot die andere maatstaven is men vrij spoedig teruggekeerd, want het Engelsche Egalisatiefonds is na het bereiken van genoemd record krachtig in de markt gaan intervenueeren, waardoor de Dollarkoers belangrijk verbeterde. Deze actie lokte weer nieuwe vraag naar Dollars uit. Telkens wanneer weer nieuwe monetaire experimenten over de tong gaan, houdt natuurlijk de commerciële vraag voor de valuta, die daarbij betrokken is, zich eenigen tijd terug, en wanneer dan de verwachting geen werkelijkheid wordt, komt plotseling de heele opgeschorte vraag ter markt.

Bij ons is, zooals gezegd, de Dollar in sympathie met Londen eerst gedaald, zij het niet in die mate als daar, omdat immers het fonds eenigen tijd tegen stijgende koersen Ponden opnam. Blijkbaar heeft het Egalisatiefonds, ook al werd niet meer in Dollars geopereerd, toch de oriëntering van den Gulden op den Dollar niet geheel willen opgeven. Toen de Dollar in Londen verbeterde, liet men dan ook hier het Pond dalen, zoodat de Dollarkoers weer aantrok. De interventie van ons Egalisatiefonds bleef overigens in de laatste dagen betrekkelijk gering van omvang en de toestand scheen weer iets meer uitgebalanceerd. Voor den overgang van Dollars op Ponden in de operaties van het fonds is nog steeds geen afdoende verklaring te vinden. Utiliteitsoverwegingen moeten daarbij wel de hoofdrol hebben gespeeld, geen principiele motieven. De Dollarkoers is weer gestegen tot de oude „peg“ van 1.807/s, hoewel in het begin van de nieuwe week een lichte reactie beneden dat peil merkbaar was. De Pondenkoers was toen trouwens ook weer stijgende, zoodat de Gulden wederom het midden hield tusschen Pond en Dollar.

De Fransche Franc heeft geen bijzondere koersschommeling te zien gegeven, noch op de contante noch op de termijnmarkt. De Zwitsersche Franc lag luijer, hetgeen mede toe te schrijven is aan de in Zwitserland getroffen maatregelen tegen de voortdurende toevloeiing van een tijdelijk onderdak zoekend vluchtkapitaal.

De geldmarkt te onzent toonde geen wijziging, men zou ook geen motieven kunnen bedenken voor zulk een mutatie, nu elke verdere verruiming door aanwas van den goudvoorraad de op een minimumpeil staande noteringen onbeïnvloed moet laten.

De beleggingsmarkt had een wat beteren onderton. Opvallend is in den laatsten tijd de betere stemming op de Engelsche markt voor goudgerande waarden. Het koerspeil is daar ongeveer op het niveau van vóór de aankondiging van het groote bewapeningsplan in het begin van dit jaar, dat toen een reactie op de beleggingsmarkt te voorschijn riep.

DE INTERNATIONALE BETALINGSPOSITIE VAN NEDERLAND.

Waar gedurende de laatste jaren de financieele verhoudingen tusschen de landen ingrijpende wijzigingen hebben ondergaan en ook de ruilverhouding van Nederland tot het buitenland een punt van vele beschouwingen is geworden, is het van belang een juist beeld te verkrijgen van den omvang der diverse soorten betalingen van en aan het buitenland, welke op de positie van den Gulden van invloed zijn geweest. Allereerst zal moeten worden vastgesteld, welke bedragen jaarlijks door ons land worden ontvangen in verband met den uitvoer van goederen, het bewijzen van diensten enz., terwijl daartegenover zal moeten worden bepaald, welke bedragen jaarlijks uit diversen hoofde aan het buitenland betaald worden. Men zal daarbij echter in het oog moeten houden, dat een dergelijk overzicht van de betalingspositie van het land slechts een aanwijzing vormt voor de invloeden, welke zich op de positie van het ruilmiddel doen gelden. Wanneer immers de bedragen, welke Nederland uit zekeren hoofde van het buitenland heeft te vorderen, niet naar ons land worden overgemaakt, doch in den vorm van tegoed in het buitenland blijven staan, dan vinden op de wisselmarkt geen transacties plaats. Omgekeerd kunnen de aan het buitenland verschuldigde bedragen bij onze banken blijven staan en zodoende eerst later, bij terugtrekking daarvan, een druk op den Gulden uitoefenen. De z.g. loopende posten van de betalingsbalans behoeven dus, voor de bepaling van den invloed daarvan op de positie van den Gulden, een correctie voor de kapitaalverschuiving, welke plaats vindt doordat bepaalde bedragen niet in werkelijkheid worden geremitterd.

De omvang van een dergelijke kapitaalverschuiving kan echter moeilijk worden vastgesteld, aangezien ook andere soorten kapitaalverplaatsingen, zoals contante aankoop van vreemde valuta uit speculatieve overwegingen een rol spelen en de practijk van het betalingsverkeer een scheiding tusschen deze transacties uitermate moeilijk maakt. Men zal daarom genoegen moeten nemen met een totaalcijfer, dat aangeeft in welke mate de gezamenlijke vorderingen en verplichtingen van het land tegenover het buitenland in een bepaalde periode zijn toe- of afgenomen.

Bij beschouwing van de internationale betalingsbalans van Nederland, waarvan de cijfers over 1936 en voorgaande jaren kort geleden door het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn gepubliceerd, kan allereerst geconstateerd worden, dat het nadeelig saldo van de handelsbalans sinds 1929 is gedaald van f 763 tot f 276 miljoen. Deze daling heeft ertoe bijgedragen, bezien in het licht van de betalingspositie, het evenwicht in de betalingsbalans te behouden, hoewel de inkrimping van het handelsverkeer, waarvan zij een gevolg is geweest, uiteraard als een ongunstig verschijnsel moet worden aangemerkt. Uit het feit, dat Nederland zich in vroegere jaren regelmatig een hoog invoersaldo kon veroorloven, blijkt, dat daartegenover belangrijke baten hebben gestaan, welke sindsdien in sterke mate den weerslag van het ongunstige verloop der conjunctuur hebben onderhouden.

Volgens schatting van het C.B.S. bedroegen in 1929 de ontvangsten uit het buitenland wegens rente en dividend van op langen termijn geplaatst kapitaal rond f 350 miljoen. Hierin is begrepen een bedrag van ongeveer f 170 miljoen aan dividenden en handelswinsten uit Nederlandsch-Indië, welk cijfer berust op een schatting van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia. In aanmerking nemende, dat eerstgenoemd bedrag mede verkregen is aan de hand van opgaven van slechts een beperkt aantal bankinstellingen, kan worden aangenomen, dat de totale ontvangsten wegens rente en dividend in 1929 meer dan f 400 miljoen hebben beloopt. Daar-

tegenover is voor een bedrag van minstens f 90 miljoen aan rente aan het buitenland betaald. Terwijl de netto-inkomsten van onze koopvaardijvloot uit het buitenland in 1929 op bijna f 200 miljoen werden berekend, bedroegen de baten uit doorvoer met overlading, havengelden, internationale binnenvaart e.d. in dit jaar waarschijnlijk meer dan f 75 miljoen. Daarbij komen tenslotte nog diverse inkomsten zoals handelswinsten, provisies, enz., waaromtrent geen gegevens ter beschikking staan, doch waarvan wel vaststaat, dat zij in de jaren vóór de depressie zeer belangrijk zijn geweest. Over het geheel kan worden aangenomen, dat in 1929 het invoersaldo van de handelsbalans ruim gedekt was door inkomsten uit het buitenland. Dit wordt tevens waarschijnlijk gemaakt door het feit, dat Nederland zich, gezien het hoge bedrag der buitenlandsche emissies hier te lande in 1929 en voorgaande jaren, in deze periode blijkbaar een vrij belangrijken kapitaaluitvoer heeft kunnen veroorloven, waarvoor slechts voor een klein gedeelte dekking gevonden werd door den uitvoer van goud.

Als gevolg van de depressie zijn de genoemde inkomsten aanzienlijk verminderd. Op grond van de cijfers der betalingsbalans, die door het C.B.S. gedurende de laatste jaren met steeds grooter nauwkeurigheid werden vastgesteld, kan geconstateerd worden, dat zij in 1934 een laagtepunt hebben bereikt. De ontvangsten wegens rente en dividend waren in dit jaar per saldo gedaald tot f 101 miljoen, waarvan slechts f 18 miljoen voor rekening van winsten en dividenden uit Nederlandsch-Indië kwam. De inkomsten uit het scheepvaart- en havenverkeer bedroegen tezamen f 121 miljoen, terwijl de overige baten een saldo hebben opgeleverd, dat slechts weinig hooger was dan de f 30 miljoen, welke uit hoofde van het toeristenverkeer aan het buitenland ten goede zijn gekomen. Waar voorts kan worden aangenomen, dat de winsten en provisies uit onzen buitenlandschen handel in belangrijke mate geslonken zijn, is het waarschijnlijk, dat het totaal der loopende inkomsten van Nederland in 1934 niet voldoende geweest is om het invoersaldo ad f 344 miljoen te dekken.

Nadat in dit opzicht het jaar 1935 reeds eenige verbetering had getoond, is in 1936 voor de eerste maal sinds een aantal jaren het batig saldo van de dienstenbalans hooger geweest dan het invoersaldo van de handelsbalans, dat in dit jaar f 276 miljoen bedroeg. De rente-ontvangsten maakten, na aftrek der aan het buitenland betaalde rente, een bedrag van f 143 miljoen uit. De stijging van deze ontvangsten komt voor een deel op rekening van de verhoogde uitkeeringen op buitenlandsche effecten als gevolg van de in andere landen reeds eerder ingetreden verbetering der conjunctuur. Het is een verheugend verschijnsel, dat ook Nederlandsch-Indië met een bedrag van f 34 miljoen wederom in meerdere mate in de inkomsten van Nederland heeft kunnen bijdragen, hoewel het genoemde bedrag nog slechts een klein deel vormt van de in 1929 ontvangen baten. De verbeterde positie van het scheepvaartbedrijf komt ook reeds tot uitdrukking in de stijging der totale inkomsten uit het scheepvaart- en havenverkeer tot f 141 miljoen. De hier vermelde ontvangsten zijn gedurende de laatste drie maanden van het jaar beïnvloed door de depreciatie van den Gulden, maar de totaalcijfers voor het jaar 1936 zullen hierdoor slechts met een gering percentage verhoogd zijn. De verwachting mag echter worden uitgesproken, dat de sindsdien ingetreden conjunctuurverbetering in 1937 sterker bij verschillende posten van de betalingsbalans tot uitdrukking zal komen.

In tegenstelling met vorige jaren, toen het nadeelige saldo van de loopende posten der betalingsbalans gedekt moest worden door den uitvoer van goud, valt voor 1936 per saldo wederom een invoersaldo van dit metaal, groot f 60 miljoen te constateeren. Het is echter niet met juistheid te zeggen, in hoeverre de

goudbeweging een gevolg is geweest van de ontwikkeling der loopende posten, aangezien zij de laatste jaren sterk beïnvloed is door de kapitaalverschuivingen, die in het beeld van de betalingsbalans een steeds grooter plaats zijn gaan innemen. Het jaar 1935 heeft zich reeds gekenmerkt, aan de eene zijde door de afvloeiing van veel vlottend kapitaal als gevolg van het van tijd tot tijd opgetreden wantrouwen tegen den Gulden, aan de andere zijde door een sterk overwegen van den aankoop van buitenlandsche fondsen boven den verkoop van fondsen aan het buitenland. Teneinde de betalingspositie in evenwicht te houden heeft De Nederlandsche Bank in dit jaar per saldo voor een bedrag van f.199 millioen aan goud afgegeven. De goubeweging toonde, de earmarktransacties dezer instelling in aanmerking genomen, een uitvoersaldo van f 244 millioen.

In 1936 is vlottend kapitaal afgevoerd gedurende de maanden Mei en Juni, alsmede vlak vóór de depreciatie van den Gulden, bij welke gelegenheid de circulatiebank goud voor uitvoer heeft afgestaan. Gedurende de laatste drie maanden van het jaar heeft echter weer een belangrijken kapitaalvoer plaats gevonden, voor een deel als gevolg van verkoop van vreemde valuta voor binnenlandsche rekening en voor een ander deel door toevloeiing van buitenlandsch kapitaal. Hierdoor is de vlottende buitenlandsche schuld van onze banken in 1936 uiteindelijk toegenomen van f 274 tot f 387 millioen, terwijl een gedeelte van het buitenlandsche kapitaal in effecten belegd is. De omvang van deze laatste transacties kan slechts benaderend worden vastgesteld, aangezien in de post voor verkoop van effecten, volgens de enquête bij de banken bijna f 600 millioen in 1936, zoowel de verkoop hier te lande van Nederlandsche fondsen aan buitenlanders als de verkoop van fondsen op buitenlandsche beurzen voor Nederlandsche rekening begrepen zijn. Uit het onderzoek van het Amerikaansche Treasury Department blijkt echter, dat Nederland in 1936 voor \$ 230 millioen aan fondsen in Amerika verkocht heeft, welk bedrag in Guldens omgerekend op f 380 millioen gesteld kan worden. Daartegenover heeft ons land in totaal voor niet minder dan f 683 millioen aan fondsen van het buitenland gekocht, waaronder voor \$ 340 millioen, of f 550 millioen, te New-York. Aannemende dat verreweg het grootste deel der buitenlandsche effectentransacties in Amerika heeft plaats gevonden en dat de resteerende aan- resp. verkoopen hier te lande zijn verricht, kan op grond van deze cijfers worden vastgesteld, dat het bezit van buitenlanders aan Nederlandsche fondsen in 1936 met ten hoogste f 90 millioen zal zijn toegenomen. Het Nederlandsche bezit aan buitenlandsche fondsen zou daartegenover met hoogstens f 170 millioen gestegen zijn.

De hier gekenschetste kapitaalverplaatsingen hebben in 1937 verderen voortgang gevonden. De ruimte op de geldmarkt hier te lande is voor een groot deel veroorzaakt door de sterke toevloeiing van middelen, gepaard gaande met den invoer van goud. De aantrekkingskracht der Amerikaansche fondsenmarkt kwam tot uiting in voortgezette aankopen van fondsen te New-York. De kapitaalverschuivingen dreigden hiermede echter afmetingen aan te nemen, welke voor de Nederlandsche huishouding als abnormaal en onwenselijk geacht moeten worden. Daarbij komt, dat in verband met het gebrek aan beleggingsmogelijkheden voor de hier aanwezige overvloed van geldmiddelen een tendens bestond tot verhooging van de kapitaaluitgiften voor buitenlandsche rekening. In het licht van de hierboven genoemde cijfers omtrent de ontwikkeling van het Nederlandsch bezit aan buitenlandsche effecten lijkt evenwel een verdere belangrijke uitbreiding van de Nederlandsche belangen in het buitenland, gezien de daaraan verbonden risico's, niet gewenscht.

Dr. L. J. M. JONKHART.

INDEXCIJFERS VAN KOSTEN VAN LEVENSONDERHOUD VAN ARBEIDERSGEZINNEN TE 's-GRAVENHAGE.

Van 27 November 1920 tot en met 25 November 1921 — dus practisch over 1921 — en daarna over de maanden December 1921, Maart, Juni en September 1922 heeft het Gemeentelijk Statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage een onderzoek ingesteld naar de kosten van het levensonderhoud van aanvankelijk een 30-, per saldo een 28-tal gezinnen daar ter plaatse, waaronder 24 arbeidersgezinnen.

Het doel van dit onderzoek was voornamelijk, betrouwbare grondslagen te verkrijgen voor de berekening van de wijzigingen in de kosten van het levensonderhoud te dezer stede, voor de vaststelling dus van een Haagsch duurtcijfer; daarnaast moesten de verzamelde gegevens een inzicht verschaffen in de levenswijze der betrokken gezinnen.

Door de 24 arbeidersgezinnen werd van 27 November 1920 tot en met 25 November 1921 in totaal een gezamenlijk bedrag van f 56.413,63 besteed, of gerekend per „gezinseenheid” per week, gemiddeld een bedrag van f 12,46⁵.

Sedertdien is door hetzelfde Statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage regelmatig, tot en met September 1936 per kwartaal, daarna maandelijks, nagegaan, welke bedragen (in centen) per gezinseenheid per week in verloop van tijd zouden zijn uitgegeven, indien de uitgaven ook toen steeds voor hetzelfde waren gedaan als in 1921. Met eventueele veranderingen in de levenswijze der betreffende of soortgelijke arbeidersgezinnen is dus geen rekening gehouden. De kwalitatieve en kwantitatieve „weging” der verschillende budgetposten is steeds zooveel mogelijk dezelfde gehouden, ongeacht mogelijke feitelijke verschuivingen in het verbruik van het eene naar het andere artikel, of van de eene naar de andere kwaliteit van eenzelfde artikel. Voor sommige mode-artikelen bleek een star vasthouden aan dit grondprincipe uiteraard niet steeds practisch mogelijk, terwijl voor de verschillende groente- en fruitsoorten rekening moest worden gehouden met een zekere variatie in verband met de wisselingen van het seizoen.

Ter illustratie van de in het algemeen gevolgde berekeningswijze diene het volgende voorbeeld:

In totaal werd door de 24 arbeidersgezinnen volgens het onderzoek van 27 November 1920 tot en met 25 November 1921 aan „brood en beschuit” besteed een bedrag van f 5.532,60⁵, namelijk aan:

Witbrood	f 4.456,87
Bruinbrood	„ 808,63
Krentenbrood	„ 65,66 ⁵
Roggebrood	„ 44,29
Beschuit	„ 157,15
Totaal	f 5.532,60 ⁵

Uitgaande van de voor genoemde basisperiode geldende prijzen per eenheid van elk artikel, zal b.v. na verloop van tijd op een bepaald moment blijken, dat de prijs van witbrood te 's-Gravenhage is gedaald met 20 pCt., die van bruinbrood met 22 pCt., van krentenbrood met 15 pCt., van roggebrood met 18 pCt. en van beschuit met 12½ pCt. Vasthoudende aan de fictie, dat de arbeidersgezinnen ook nu, ondanks deze gewijzigde prijsverhoudingen toch nog precies dezelfde gewichtshoeveelheden witbrood, bruinbrood, enz. zouden kopen als in 1921, komt men tot de volgende berekening:

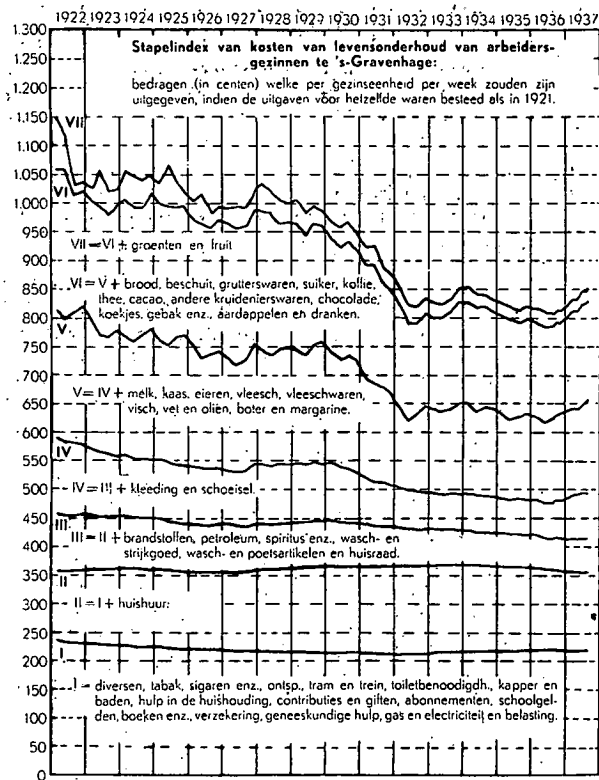
witbrood 80 pCt. van	f 4.456,87 = f 3.565,49 ⁵
bruinbrood 78 pCt. van	„ 808,63 = „ 630,73
krentenbrood 85 pCt. van	„ 65,66 ⁵ = „ 55,81 ⁵
roggebrood 82 pCt. van	„ 44,29 = „ 36,32
beschuit 87½ pCt. van	„ 157,15 = „ 137,50 ⁵
Totaal	f 4.425,86 ⁵

of 80 pCt. van f 5.532,60⁵. Gerekend per gezinseenheid per week werd in 1921 aan „brood en beschuit”

f. 1.22 besteed, dus nu 80 pCt. hiervan of f. 0.97⁵.

Op een soortgelijke wijze wordt ook voor elk ander onderdeel van het arbeidersbudget volgens genoemd onderzoek in 1921 nagegaan, hoe de prijzen zich na verloop van tijd hebben gewijzigd en, welken invloed deze gezamenlijke prijswijzigingen met elkaar zouden hebben uitgeoefend op het totaalbedrag (in centen) per gezinseenheid per week uitgegeven, indien de uitgaven steeds voor hetzelfde waren besteed als in 1921.

De hieruit berekende „Indexcijfers van kosten van levensonderhoud” zijn dus in feite niets anders dan slechts een op een speciale wijze gewogen „Index van kleinhandelsprijzen” van goederen en diensten met een „weging”, zooals deze volgens het onderzoek in 1921 voor de betreffende 24 arbeidersgezinnen werd geconstateerd.

In grafiek A hebben wij voor de jaren 1922 tot en met September 1937 aangegeven, welke bedragen in centen per gezinseenheid per week, volgens de berekeningen van het Statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage zouden zijn uitgegeven, indien de uitgaven der betreffende arbeiders steeds onveranderlijk voor hetzelfde waren gedaan als in 1921. Het vlak, van boven begrensd door curve I, geeft het totaalbedrag in centen per gezinseenheid per week te besteden aan belasting, gas en electriciteit, verzekering, geneeskundige hulp, contributies en giften, abonnementen, schoolgelden, boeken, enz., hulp in de huishouding, toiletbenodigdheden, kapper en baden, ontspanning, tram en trein, tabak, sigaren enz. en diverse andere, niet nader omschreven uitgaven.

Uit het vrijwel vlakke verloop dezer curve is duidelijk te zien, dat dit gedeelte van het arbeidersbudget zich in verloop der jaren gekenmerkt heeft door een vrijwel onbewogen prijsverloop. Van conjunctureele invloeden in op- of neerwaartsche richting valt hier bitter weinig te bespeuren. In de depressiejaren na 1932 bewegen de betreffende cijfers zich zelfs in opgaande lijn, speciaal onder den invloed van de toen verhoogde belastingen. De „verstarring” dezer „vaste lasten”-rubriek blijkt overigens buitengewoon groot te zijn. Uitgedrukt in procenten van het geheele arbeidersbudget blijkt de druk van genoemde kostengroep te hebben geschommeld

van minimaal 21.4 pCt. in September 1925, tot maximaal 27.5 pCt. in September 1936, ofschoon de absolute bedragen in centen in beide maanden toevalligerwijs praktisch gelijk waren (namelijk respectievelijk 220½ en 221½ cent).

Een geheel eigen verloop, hoewel in feite stellig niet onafhankelijk van de algemeene conjunctuurbevingen, vertoonen de huishuren. Waren deze gedurende de oorlogsjaren en nadien tot midden 1927 kunstmatig door de Overheid laag gehouden (huurcommissie-wetten), geleidelijk moesten ook deze prijzen zich „aanpassen” aan de gewijzigde verhoudingen. Een voortdurende huurstijging, welke tot 1931 voortgang vond van f. 1.10⁵ per gezinseenheid, per week in 1921 tot f. 1.52⁵ in September 1931, was het gevolg. Na September 1933 liep dit bedrag weer terug tot f. 1.40⁵ in September 1936, vlak vóór de devaluatie van den gulden en tot f. 1.36 in September 1937, een jaar na de devaluatie.

Het prijsdalingsproces voor de arbeiderswoninghuren te 's-Gravenhage schijnt door de „devaluatie” van den gulden wel gestuit, of althans geremd te zijn, doch nog niet te zijn omgeschakeld tot een beweging in tegengestelde richting.

Vergde de post „huishuur” in 1921 nog slechts 8.9 pCt. van het geheele arbeidersbudget en in September 1922 12.2 pCt., sedertdien werkten zoowel de prijsdaling voor de overige kosten van levensonderhoud als de stijging der huren samen, om genoemd percentage te doen oploopen tot een maximum van 18.6 pCt. in September 1932. September 1936, vlak vóór de devaluatie van den gulden, bedroeg dit percentage nog 17.4; nu is het rond 16.

Het vlak in onze grafiek A, naar boven begrensd door curve II, dus de reeds boven besproken „vaste lasten”-rubriek, vermeerderd met de post „huishuur”, vertoont zelfs op langen termijn een zeer opmerkelijke conjunctureele onbewogenheid. Zoowel de belastingen als de huishuren laten in sommige gevallen stijgingen zien, als het algemeene conjunctuurverloop in dalende richting gaat en omgekeerd.

Een buitengewoon ernstigen, praktisch zelfs onoverkomelijken hinderpaal heeft het hier door ons statistisch vastgestelde verschijnsel gevormd voor de zogenaamde „aanpassingspolitiek” onzer Regering, welke aan de devaluatie van den gulden voorafging. Het bereiken van het door de Overheid zoozeer gewenschte resultaat werd er in feite door onmogelijk gemaakt. Vorderden genoemde „vaste lasten” en „huishuur” met elkaar in September 1925 rond 34.5 pCt. of ruim een derde van het totale arbeidersbudget, September 1936, dus vlak vóór de devaluatie van den gulden, bedroeg dit percentage 44.9, dus bijna de helft van het totale budget²⁾.

In zeer sterke mate blijkt een groot gedeelte der hier besproken budgetbestanddelen, hetzij direct, hetzij indirect, te zijn gebonden aan een zelfs over langere perioden gerekend vrijwel onveranderlijk bedrag in guldens, met name dus aan de „gulden is gulden”-fictie³⁾. Belastingen en huishuren vertoonen weliswaar een zekere bewegingsmogelijkheid, doch dan niet zelden in tegengestelde richting als het algemeene conjunctuurverloop. Van enig rechtstreeksch verband tusschen het prijsverloop in den groothandel

¹⁾ Ter uitschakeling van seizoensverschillen hebben wij speciaal de Septembereijfers als basis voor onderlinge vergelijking gekozen.

²⁾ Interessant is het, hier nog op te merken, dat in September 1937 zoowel het totaal der „vaste lasten”-rubriek als de post „huishuur” praktisch eenzelfde absoluut bedrag vorderde als in September 1925, namelijk „vaste lasten” respectievelijk f. 2.20 en f. 2.20⁵ en „huishuur” f. 1.36 en f. 1.35 per gezinseenheid per week op een totaalbudgetkosten van f. 8.51⁵ in September 1937 tegen f. 10.33 in September 1925.

³⁾ Hoe men zich in verband met een dergelijke gebondenheid van tal van prijzen aan een vrijwel onaantastbaar geldbedrag een z.g. „neutraal” geldwezen moet voorstellen, is ons niet recht duidelijk.

en de hier besproken budgetonderdelen, welke, zoals boven opgemerkt, in September 1936 rond 45 pCt. van het geheele arbeidersbudget vormden, valt praktisch geen spoor te bekennen.

Conjunctuurgevoelig blijken slechts de resteerende, nog niet door ons besproken gedeelten der kosten van het levensonderhoud. Doch zelfs voor deze zooveel meer prijsgevoelige budgetposten, speciaal die van kleding en voeding, is het verband met het prijsverloop in den groothandel heel wat minder eng, dan veelal wordt verondersteld. De talloze klachten over een onvoldoende „aanpassing” der kleinhandelsprijzen van vele artikelen aan de prijsdaling in den groothandel, welke men bijvoorbeeld omstreeks 1930 en 1931 vrijwel allerwegen te hooren kreeg, leggen hiervan voldoende getuigenis af. Het in de betreffende jaren door den toenmaligen Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid aan de Hoogleraren Polak en Kaag opgedragen onderzoek naar de aanpassing der kleinhandelsprijzen aan die in den groothandel was ongetwijfeld mede een gevolg van genoemde klachten.

Voor het zoo belangrijke volksvoedsel „brood” werd bij dit onderzoek o.a. geconstateerd, dat bijvoorbeeld te 's-Gravenhage in de jaren 1927 tot en met 1930 ongeveer 13 à 15 cent per brood van 800 gram moest worden gerekend voor verwerkings- en distributiekosten, zoodat zelfs in het praktisch ondenkbare geval, dat alle grondstoffen gratis zouden worden verstrekt, een brood van 800 gram toch nog minstens 13 à 15 cent zou hebben moeten kosten¹⁾.

Zoo is het niet alleen met het artikel „brood” gesteld, doch ook voor alle overige voedingsartikelen en eveneens voor kleding en schoeisel constateert men hetzelfde verschijnsel. Steeds heeft men in den kleinhandel niet alleen te rekenen met den prijs, voor een bepaald artikel, hetzij afgewerkt product, hetzij halffabrikaat of grondstof, in den groothandel betaald, doch ook met de vaak nog heel wat belangrijker blijkende verwerkings- en distributiekosten, welke op zichzelf vaak weer grootendeels zijn te ontleden in respectievelijk een zeker „loon”-bestanddeel en een min of meer belangrijk percentage „vaste lasten”.

Uitgaande van het gemiddelde der jaren 1926—1930 werden de kosten van levensonderhoud van arbeidersgezinnen te 's-Gravenhage in ronde percentages bepaald door:

„Vaste lasten” (onderste gedeelte van grafiek A, naar boven begrensd door curve I)	22 %
Huishuur (marge tusschen curve II en curve I in grafiek A)	14 „
Brandstoffen, waschart. en huisraad (marge curve III—II)	8 „
Kleding en schoeisel (marge curve IV—III)	10 „
Dierlijke voeding (marge curve V—IV)	20 „
Plantaardige voeding (zonder groenten en fruit; curve VI—V)	22 „
Groenten en fruit (marge curve VII—VI)	4 „

Veronderstellen wij verder eenvoudigheidshalve, dat het budgetgedeelte ad rond 64 pCt. van het totaal, gevormd door de nog niet door ons besproken posten brandstoffen, enz., kleding en schoeisel, en dierlijke en plantaardige voeding, per saldo voor ongeveer 30 pCt. direct of indirect (bijv. door een zekere productie- of consumptieverwantschap met allerlei andere artikelen) zou worden beheerscht door het verloop der groothandelsprijzen van de 48 artikelen, tot grondslag gekozen voor de samenstelling van de oude reeks indexcijfers van groothandelsprijzen; voor 50 pCt. door „loonkosten” en voor de overige 20 pCt. door constante „vaste lasten”, dan zouden wij op grond van deze *ficties* tot de volgende resultaten kunnen komen:

¹⁾ Zie grafiek IIB1 en bijlage V van „Kleinhandelsprijzen van eenige verbruiksartikelen” I; Verslagen en Mededeelingen van de Afdeling Handel en Nijverheid van het Departement van Arbeid, Handel en Nijverheid, Jaargang 1931, No. 2, bladz. 30 en 36.

Het gemiddelde der genoemde indexcijfers van groothandelsprijzen van 48 artikelen voor de jaren 1932—1936 vertoont, t.o.v. het gemiddelde der jaren 1926—1930 een daling met rond 46 pCt. Op zichzelf zou hieruit, overeenkomstig onze bovenstaande veronderstellingen, dus een daling der kosten van levensonderhoud resulteeren van $0.30 \times 0.46 \times 0.64$ of slechts 8.8 pCt.¹⁾

Bij een verder aangenomen daling der arbeidsloonen met ongeveer 20 pCt. en een daling der loonkosten met bijvoorbeeld 26½ pCt. (door rationalisaties en techniekverbeteringen) zou hieruit op zichzelf een verdere daling der kosten van levensonderhoud voortvloeien van $0.50 \times 0.26 \times 0.64$ of rond 8.5 pCt. In totaal zouden de kosten van levensonderhoud in dat geval dus van 1926/1930 tot 1932/1936 gemiddeld zijn gedaald:

Voeding, kleding en schoeisel, brandstoffen, waschartikelen en huisraad:	Daling kosten v. levensonderhoud: 1936/1930 tot 1932, 1936:
Daling groothandelspr.: $0.30 \times 0.46 \times 0.64$ of	8.8 %
„ loonkosten: $0.50 \times 0.26 \times 0.64$ of	8.5 %
„ „vaste lasten” $0.20 \times - \times 0.64$ of	— %
1.—	Totaal.... 17.3 %

Huishuur:
Stijging (met 3.4 %) .. 0.034×0.14 of .....

„Vaste lasten” (onderste gedeelte van grafiek A; 0.22 van het totaal der kosten van levensonderh.) ..

Totale kosten van levensonderhoud: Netto-daling.. 16.8 %

In werkelijkheid daalden de kosten van levensonderhoud over genoemd tijdsbestek van gemiddeld $f 9.93^5$ in 1926/1930 per gezinseenheid per week tot gemiddeld $f 8.27^5$ in 1932/1936 of met 16.7 pCt.

Na de devaluatie van den gulden zijn genoemde kosten weer eenigszins gestegen, namelijk tot $f 8.51^5$ in September 1937; t.o.v. het 1932/1936-gemiddelde ad $f 8.27^5$ dus rond 2.9 pCt.

In zooverre er in het afgelopen jaar sprake is geweest van loonstijgingen, gelooven wij deze praktisch gecompenseerd te mogen denken door de ook nu nog verder toegepaste rationalisaties e.d. Het indexcijfer van groothandelsprijzen van 48 artikelen volgens de oude reeks steeg van gemiddeld 85 (basis 1901—1910 = 100) in de jaren 1932—1936 tot 107 in September 1937 dus bijna met 25.9 pCt. De kosten aan „huishuur” daalden nog, ondanks de devaluatie van gemiddeld $f 1.48^5$ in 1932/1936 tot $f 1.36$ per gezinseenheid per week in September 1937, dus met 8.4 pCt.

Uitgaande van dezelfde *ficties* als boven, zouden wij dus ten opzichte van het gemiddelde niveau in 1932/1936²⁾ op grond van bovenstaande stijgings- en dalingspercentages de volgende stijging der totale kosten van het levensonderhoud hebben mogen verwachten:

Voeding, kleding en schoeisel, brandstoffen, waschartikelen en huisraad:	Stijging kosten v. levensonderhoud 1932/1936 tot September 1937:
Stijging groothandelspr.: $0.30 \times 0.259 \times 0.557$ of	4.3 %
„ loonkosten: $0.50 \times - \times 0.557$ of	— %
„ vaste lasten: $0.20 \times - \times 0.557$ of	— %
1.—	Totaal.... 4.3 %

Huishuur:
Daling (met 8.4 %) .. 0.084×0.18 of 1.5 %
„Vaste lasten” (onderste gedeelte van grafiek A; 0.263 der totale kosten van levensonderhoud) ..

Totale kosten van levensonderhoud: Netto-stijging.. 2.8 %

¹⁾ $0.30 = 30$ pCt. invloedfactor groothandelsprijzen in kleinhandelsprijzen.

$0.46 = 46$ pCt. prijsdaling groothandelsprijzen.

$0.64 = 64$ pCt. der kosten van levensonderhoud, gevoelig voor prijsdaling in den groothandel.

²⁾ In 1932—1936 vereischten de verschillende budgetonderdelen gemiddeld het volgende procentueel aandeel van de totale kosten van levensonderhoud:

„Vaste lasten”	$f 2.17^5$ of 26.3 %
Huishuur	1.48 ⁵ „ 18.— „
Voeding, kleding, schoeisel, brandst., waschart. en huisraad	4.61 ⁵ „ 55.7 „
Totaal	$f 8.27^5$ „ 100.— %

Zooals men ziet, is ook nu weer het verschil t.o.v. de in werkelijkheid door het Statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage geconstateerde stijging der kosten van levensonderhoud met 2,9 pCt. zeer miniem, hetgeen echter op zichzelf nog geenszins als een bewijs mag worden opgevat, dat *dus* onze bovenvermelde *ficties* de werkelijke verhoudingen vrijwel juist zouden hebben benaderd. Ter vorming van een heldere voorstelling, hoe men zich in feite het verband tusschen groot- en kleinhandelsprijzen en kosten van levensonderhoud heeft te denken, achten wij de door ons gebruikte *fictieve* verhoudingscijfers echter voldoende, in zekeren zin zelfs onmisbaar¹⁾.

A. J. W. RENAUD.

¹⁾ Geeft men zich de moeite, den door Keynes in zijn „Treatise on Money” deel I respectievelijk op bladz. 58 en 61 vermelden Snijder-index en zijn eigen „Consumption-Index” aan een nadere beschouwing te onderwerpen, dan zal men zien, hoe ook deze beide indices in wezen niet veel anders geven dan een soortgelijken „synthetischen” *index der kosten van levensonderhoud*, als door ons hierboven voor Nederland verstrekt.

CIRCULATIEBANK EN AFBETALINGSCREDIET.

De Board of Governors van het Federal Reserve System heeft onlangs een belangrijk besluit genomen: „In een tijd van deflationistische ontwikkeling is het van belang, dat het Federal Reserve System crediet verleent met de grootste vrijheid, gepaard gaande met veiligheid” en „omdat technische beperkingen van het karakter van „eligible”-papier eerder de veiligheid van de structuur van het bankwezen in gevaar brengen dan het te beschermen”, aldus de argumentatie van een maatregel om een aantal soorten credietpapier, tot nu toe niet „eligible” volgens de „regulations” van het System, toe te laten tot het disconto of als onderpand voor te verstreken voorschotten. Tot dit credietpapier behooren verschillende categorieën afbetalings-wissels, -notes, enz.

Het ligt niet in mijn bedoeling op de argumentatie in te gaan; slechts om eenige aandacht te wijden aan een nieuw element, hetwelk hiermede — naar ik meen — zijn intrede doet in het circulatiebankcrediet. Voor zoover mij bekend, is althans nog nooit „afbetalings-financierings-papier” tot het disconto bij een circulatiebank toegelaten of wordt dit door deze aanvaard als zekerheid voor andere credietverleening.

De rechtstreeksche aanleiding hiertoe zal men wel moeten zoeken in het ontbreken — in de portefeuilles der „aangesloten” banken — van papier, dat aan de traditioneele eischen van discontabiliteit voldoet; naar bekend zijn handelswissels en bank-accepten al sedert jaren zeer schaarsch in de Vereenigde Staten. Daarentegen moet het afbetalingspapier in verschillende vormen steeds ruimer wordende plaats in de wisselportefeuilles der banken innemen. De onmogelijkheid om — buiten de zeer weinig renumerate belegging in schatkistpapier — een behoorlijk emplot te vinden voor de vlottende middelen, heeft de banken ertoe gebracht meer aandacht te schenken aan dit credietpapier.

Voor een handelsbank kan dit inderdaad attractie hebben: de ervaringen, opgedaan in de crisisjaren, hebben het afbetalingscrediet geen afbreuk gedaan; terwijl de normale — voor de Vereenigde Staten althans normale — credietverleening aan handel en industrie tot tal van verliezen of tot bevrozing aanleiding gaf, heeft het afbetalingscrediet zich zeer goed gehouden. Grote verliezen zijn hierbij niet voorgekomen: over het algemeen heeft de afwikkeling een normaal verloop gehad en feitelijk was slechts merkbaar, dat de crisis op den omvang van het afbetalingscrediet invloed had. Verklaarbaar is dit wel: afbetalingscrediet in den gebruikelijken zin, dus „consumptief” crediet, zal allereerst nooit die investerings-stimulans hebben, welke van een uitzetting van het „productief” crediet uitgaat. Het leidt dus niet

als dit laatste rechtstreeks tot een scheefftrekking van de economische ontwikkeling, welke immers door z.g. crediet-inflatie gestimuleerd wordt. Indien het bankwezen zich toelegt op afbetalingsfinanciering beteekent dit, dat de banken haar toevertrouwde of door haar gecreëerde „koopkracht”, — uiteindelijk bestemd voor consumptieve besteding, doch door de deposanten tijdelijk aan haar toevertrouwd —, ter beschikking stellen van andere kooplustige consumenten; hier wordt dus niet anders gedaan dan consumptieve koopkracht overgedragen van den een op den ander; conjunctureele gevolgen kunnen hiervan op zichzelf niet uitgaan.

Geheel anders is het evenwel indien de tijdelijk aan de banken toevertrouwde consumptieve koopkracht (credit-saldi in rekening-courant en korte deposito's) door de banken worden gebruikt voor „productief” crediet, vooral tot uitbreiding van het productie-apparaat: alsdan wordt consumptieve koopkracht bestemd tot kapitaalinvesteering en de productie van dit nieuwe apparaat zal dan zeer spoedig kunnen bemerken, dat de consumptieve koopkracht, welke het product van die nieuwe kapitaalgoederen zou moeten koopen, in verminderde mate aanwezig is; deze credietverleening draagt dus de kiem voor een conjunctuur-ommekeer in zich.

Aangezien de afbetalingsfinancierings-instituten tenslotte niet alleen werken met korte gelden, al, conjunctureel gezien, een financiering van het afbetalingstelsel door het bankwezen juist eerder een invloed oefenen tegenovergesteld aan dien van de rechtstreeksche financiering van de productie: heeft deze laatste de tendens tot *illiquiditeit*, eerstbedoelde strekt misschien juist tot bevordering der liquiditeit in het algemeen.

Het bovenstaande betoog lijkt misschien wat paradoxaal; het is ongetwijfeld de vraag of er meer dan een theoretische waarde aan is toe te kennen, want in de practijk zal moeilijk een onderscheid zijn vast te stellen tusschen „consumptief” en „productief” crediet; wij komen hierop nog terug. In ieder geval zal de gunstige ervaring met het afbetalingscrediet ook wel een gevolg zijn van het feit, dat in een crisis het totaal der loonen en salarissen veel minder sterk daalt dan dat der winsten: „Profits stop; wages and salaries do not stop” zegt *Seligman* zeer terecht in zijn standaardwerk (*Economics of Instalment Selling*, I, bl. 324).

Wanneer de handelsomzetten inkrimpen, krimpt ook het afbetalingscrediet automatisch in; dit is een ander en zeer belangrijk verschil met het industriele bankcrediet: als het tijd is om zeil te minderen, zoo zegt *Seligman*, kan afbetalingscrediet geheel verdwijnen; dat dit met industrieel crediet niet het geval is heeft menig bankier in de laatste jaren droevig ervaren; afbetalingscrediet verdwijnt echter in den loop van maanden automatisch, terwijl industrieel crediet in vele gevallen de neiging heeft om hogere eischen te stellen in tijden van terugloopende conjunctuur; in ieder geval treedt de illiquiditeit ervan juist in tijden waarin de winsten verdwijnen en daarmee de bron, waaruit de aflossing moet vloeien, duidelijker aan den dag dan ooit.

* * *

Tegenover deze creditposten op de rekening van afbetalingscrediet zijn ook debetposten te stellen. Er zit in zuiver consumptief crediet steeds een niet-conservatief element, hetwelk ons tegenstaat: het verhypothekeren van toekomstige „koopkracht”, het anticiperen op toekomstig en nog onzeker inkomen. Het gevoelselement speelt hierbij vooral voor ons, degelijke Hollanders, een rol; al wordt het dan ook een „Fehlinvestierung”, bij „productief” crediet zit toch voor een vergroting der productie en alleen hierdoor kan de wereld vooruitgang boeken. Wij zullen op deze gevoelselementen pro en contra niet in-

gaan, maar willen trachten dezen credietvorm op andere wijze te benaderen.

De onderscheiding „productief” en „consumptief” crediet is op zichzelf nog niet veelzeggend; tenslotte is alle crediet consumptief, want men neemt het om het te verbruiken. Ook wie er een nieuwe fabriek van laat bouwen, betaalt tenslotte in de eerste plaats loon, dat verbruikt wordt. Voorts is een oogenschijnlijk consumptief crediet vaak „productief” in wijden zin en wat is er tenslotte tegen, dat men zich een gebruiksvoorwerp alvast aanschaft en er het genot van heeft, indien men maar zorgt, dat er evenwicht blijft tusschen de waarde van het voorwerp en de nog te betalen termijnen?

Maar er is nog iets anders: in vele gevallen beteekent het afbetalingscrediet niet meer dan een anderen vorm voor *materieel* dezelfde credietverleening. Een fabrikant heeft behoefte aan rouleerend bedrijfskapitaal, ter financiering van zijn voorraad of afzet. Hij kan zich dit verschaffen, bijv. door middel van een rekening-courant-crediet tegen zijn loopende incasso's, in het algemeen een credietvorm, waartegen weinig bezwaren zijn in te brengen. Maar wat is het verschil, indien hij, uit gebrek aan bedrijfsmiddelen, contant verkoopt en zijn afnemers zich financieren door middel van afbetalingswissels? Slechts dat niet de fabrikant, maar de afnemers c.q. de verbruikers het crediet nemen. Het accent valt dus in dit geval meer op het *juridisch* onderscheid dan op het *economisch* verschil. Toch wordt aan het afbetalingscrediet in verband met de financiering der onderneming weinig aandacht geschonken, hoewel dit zich meer en meer zoowel in actieven als passieven vorm in de financiering van het productieproces indringt.

Het is dan ook niet alleen een gevolg van de eigenaardige monetaire omstandigheden in de Vereenigde Staten, dat de Fed. Res. autoriteiten thans tot „erkenning” — om het zoo maar eens te noemen — van het afbetalingscrediet zijn overgegaan. Inderdaad bestaat de mogelijkheid, zelfs de waarschijnlijkheid, dat dit andere credietvormen zal gaan vervangen.

Uit algemeen oogpunt moet dit, zoo lijkt het mij, eerder worden toegejuicht dan afgekeurd. Hierboven wees ik er reeds op, dat het afbetalingscrediet conjunctureel veel minder gevaarlijk is dan het z.g. productieve bankcrediet, wanneer dit in investment-crediet of in riskante „Vorfinanzierung” ontardt, zooals maar al te vaak het geval wordt.

De liquiditeit is een ander punt, hetwelk beschouwd moet worden. Stellig staat een normaal handelscrediet, wat afwikkelingsmogelijkheid betreft ver boven een afbetalingscrediet, maar die credieten, gedekt door courante marktartikelen, vormen slechts een onderdeel van de actieve credietverleening der banken; de credietverleening aan handels- of industriele ondernemingen ter financiering van den afzet is, zooals wij hierboven zagen, feitelijk op één lijn te stellen met het afbetalingscrediet. Indien zich dus langzamerhand een omzetting voltrekt van de financiering van het rouleerend bedrijfskapitaal door de handelsbanken in afbetalingscrediet, behoeft zulks op de totale structuur van het bankwezen slechts *formeelen* invloed te hebben.

* * *

Wij hebben een tweetal punten nog niet aangeroerd endeze zijn van zeer groot belang, namelijk de *zekerheid* en de *credietcontrole*. Wie de keuze heeft tusschen credietverleening aan één groote onderneming of aan een reeks van kleine, ieder voor zich moeilijk op boniteit te keuren afnemers, zal zich niet lang beraden; het risico lijkt voorts in het laatste geval veel grooter, hoewel de praktijk schijnt aan te toonen, dat dit niet het geval is. Op de zekerheid zullen wij niet verder ingaan; dit is een zuivere praktijk-kwestie. Indien het afbetalingscrediet een plaats gaat innemen in de officieele credietpolitiek, zal de crediet-

controle evenwel anders moeten worden ingericht; de handelsbanken vormen thans met of liever onder toezicht van de circulatiebank, het credietwezen waarop de officieele credietpolitiek steunt; de controle van het crediet is feitelijk daartoe beperkt. Is dit op het oogenblik nog voldoende om te kunnen zeggen, dat men het credietwezen in een bepaald land onder controle of supervisie heeft? M.i. is dit mischien in de vorige eeuw het geval geweest, maar stellig niet meer toen het crediet in alle lagen der maatschappij doordrong en in allerlei vormen overal te vinden was. Tegenwoordig is aan bijna elke transactie het element crediet verbonden en hoe een gering deel daarvan loopt maar via het bankwezen, dat in vele gevallen nog absoluut passief hierbij is en inderdaad niet meer dan een intermediaire rol speelt. Wanneer men ziet tot welk een belachelijk kleine proporties bijv. het acceptcrediet — weldra mischien niets meer dan een antiquiteit, welke wij alleen nog aantreffen in een leerboek — is ineengeschrumpeld tegenover de milliardenbedragen aan staatsverplichtingen, waarop het opereerend kapitaal van de meeste circulatiebanken steunt, dan begrijpt men, dat er in de laatste jaren iets principieel veranderd is in de credietsituatie en dat het bankwezen in plaats van leidend, slechts lijdend is aan een staatsfondsen-indigestie en zich daardoor hoe langer hoe meer de handen bindt of laat binden, terwijl aan den anderen kant de aanrakingspunten met het werkelijke zakenleven hoe langer hoe minder worden, zelfs hier en daar schijnen af te sterven.

Daarentegen zien wij naast het handelsbankwezen een nieuwe groep van financieringsinstituten ontstaan, deels als onderhoorige ondernemingen van groote concerns ter financiering van den afzet, deels als zelfstandige financieringsinstellingen, wier „notes” als belegging door de handelsbanken worden gekocht.

De Amerikaansche practijk van de afbetalingsfinanciering is feitelijk een indirecte verschaffing van rouleerend bedrijfskapitaal aan de producenten: de last van de financiering van de voorraden wordt door de producenten in vele gevallen afgewenteld op den tusschenhandel¹⁾. Zoodoende wordt, naar wij hierboven reeds zagen, slechts de juridische vorm van het crediet gewijzigd, maar blijft de materieel-economische, nl. de financiering van den voorraad, de verschaffing van rouleerend bedrijfskapitaal, dezelfde. Echter banktechnisch met dit groote verschil, dat de oude handelsbanken volkomen buiten deze credietverleening staan, hoogstens een passieve rol spelen, terwijl zij vroeger juist de actieve verleeners van het overeenkomstige crediet waren.

De groote „finance companies” in de Vereenigde Staten, de Commercial Investment Trust, de Commercial Discount Cy, en de Gen. Motors Acceptance Corp. hebben een verhouding tusschen eigen beschikbare en vreemde middelen van 1 : 5 à 6, terwijl men globaal kan zeggen, dat zij ongeveer de helft van haar uitzettingen financieren door middel van kortlopende „notes”, wissels enz.²⁾. De financieele opzet

¹⁾ Zie: Prof. M. Palyi, „The Chicago Credit Market”, blz. 122—128.

²⁾ Hieronder volgt een kort balansoverzicht van genoemde drie maatschappijen, van beide eerstgenoemde per 30 Juni 1937, van de G.M.A.C. per 31 Dec. 1936.

Activa	(in miljoenen Dollars).		
	Comm. Credit	Comm. Investm.	G.M.A.C.
Kasmiddelen	39	61	44
Afbet. credieten	299	532	443
Andere activa	7	17	3
Totaal	345	610	490
Passiva			
Eigen kap. en tot. reserves	93	135	100
Langl. „notes” en obl.	65	63	125
Korte „notes”	167	341	221
Div. verpl.	20	66	44
Totaal	345	610	490

lijkt daardoor gunstig; gunstiger dan die van de Amerikaansche handelsbanken in de provincie; de bedrijfsresultaten toonen ruime winsten niettegenstaande de groote concurrentie, want ook op dit punt zien wij weer de typische Amerikaansche ontwikkeling met duizenden kleine instituten in de provincie en enkele „mammouth“-ondernemingen in de groote centra.

Het is stellig veel te vroeg om zich thans reeds aan voorspellingen te wagen omtrent de plaats, welke het afbetalingscrediet in het credietwezen zal kunnen innemen. Ook moet men de beteekenis van de principieele bereidverklaring van de Fed. Res. banken niet te hoog aanslaan; in ieder geval zal slechts een zeer klein gedeelte van het uitstaande „finance paper“ voor het disconto in aanmerking kunnen komen, omdat de termijnen ver boven de usantieele looptijden voor bankabel papier uitgaan. Het afbetalingscrediet is echter door bedoelden maatregel in den kring van het bankabel papier opgenomen en er is derhalve aanleiding om dezen stap te toetsen aan de geldende regels voor circulatiebank-beleid en algemeene credietpolitiek.

Uit het bovenstaande is n.m.m. wel af te leiden, dat met dien maatregel principieel geen nieuwe richting wordt ingeslagen; zelfs, wat de positie betreft, welke het afbetalingscrediet thans heeft bij de financiering van het bedrijfsleven, lijkt het mij, dat bij opvattingen omtrent de taak van het handelsbankwezen als thans in vele landen meer en meer ingang schijnen te vinden, een opereerend kapitaal, berustend op afbetalingscrediet, misschien wel grooter waarborgen voor eenige stabiliteit in de conjunctuur (voor zoover deze beïnvloed wordt door de geldpolitiek) zou kunnen geven dan de traditioneele credietpolitiek! Het was intusschen geenszins mijn bedoeling in deze korte beschouwing het vraagstuk van het afbetalingscrediet in zijn geheel te bespreken, doch slechts aan te geven welke plaats een gezond afbetalingscrediet in de algemeene credietpolitiek kan innemen.

J. VAN GALEN.

BUITENLANDSCHE MEDEWERKING. DE FRANSCHE VOLKSHUISHOUDING OP WEG NAAR EVENWICHT.

Dr. H. Weichmann te Parijs schrijft ons:

Het gewicht van de depressie, dat met den overgang naar het winterseizoen van de zijde der productie zoowel als van die van de valuta gelijktijdig op het Fransche bedrijfsleven drukte, is onverwachts gedurende de laatste weken lichter geworden. De hoogsparingen van gisteren zijn inderdaad verzacht en de symptomen van herstel, welke zich beginnen af te teekenen, blijken niet te verwaarloozen factoren, die beloven een winter in te leiden, waarin men de crisis zal weten te boven te komen.

De oorzaken voor deze plotselinge zwenking zijn zeer verschillend. Zij berusten ten deele op binnenlandsche, ten deele op internationale gebeurtenissen en zijn bovendien nog afhankelijk van technische en psychologische factoren. Juist het samenwerken van een groote reeks van de meest verscheiden omstandigheden heeft tot de plotselinge verandering in de economische perspectieven voor Frankrijk geleid.

De begrooting.

De toestand van de begrooting, die het begin van de Fransche valutamoelijkheden vormde, is in den loop van de laatste maanden aanzienlijk verbeterd, zooals de Minister van Financiën Bonnet bij de beaardslagingen over de nieuwe begrooting en in zijn groot exposé omtrent den financieelen toestand op het Partijcongres van de Radicaal-Socialisten uiteenzette.

De begrooting der gewone uitgaven voor 1938 kan met een totaal van Fr. 52.179 mill. dank zij de jongste belastingverhoogingen als in evenwicht worden be-

schouwd. De begroote inkomsten bedragen Fr. 53.781 mill. en door toepassing van voorzichtige schattingsmethoden mag men verwachten, dat de al te bekende onaangename teleurstellingen op dit gebied zullen worden vermeden.

Ook de onmiddellijke kaspositie is verbeterd en wel in grootere mate dan de schattingen hadden doen verwachten. De belastinginkomsten zijn weder in overeenstemming met de ramingen en in staat de op de begrooting voorziene uitgaven volledig te dekken. Het voor de dekking van te betalen leeningen en andere uitgaven open crediet bij de Bank van Frankrijk, ten bedrage van Fr. 15 milliard, waarop reeds ten tijde van het openen van dit crediet op 1 Juli jl. voor een bedrag van Fr. 1.770 mill. een beroep moest worden gedaan, behoefde later slechts met Fr. 1.240 mill. in de behoeften van de schatkist te voorzien. Het grootste gedeelte van de vervallen credieten, inzonderheid de bons Germain Martin, ten bedrage van Fr. 5.4 milliard, die in October terugbetaald moesten worden, konden door twee op elkaar volgende consolidatie-transacties met succes worden gedekt. De jongste leening van het Crédit National voor werkverschaffingsdoeleinden, ten bedrage van Fr. 1 milliard, kon binnen drie dagen worden geplaatst, de Zwitserse leening, ten bedrage van Fr. 1.400 mill., werd eveneens zonder moeilijkheden ondergebracht, terwijl tenslotte ook de vernieuwing van het schatkistpapier weder in een bevredigend tempo plaats heeft. De positie van de schatkist en van het staatscrediet is dus weder gunstiger. De schatkist heeft, zooals de Minister van Financiën uiteenzette, bij de Bank van Frankrijk een tegoed van Fr. 10 milliard, een bedrag, waarop voor de normale betalingen geen beroep behoeft te worden gedaan.

Tenslotte is ook het door den Staat te dekken tekort van de spoorwegen volgens de kortgeleden door den Minister van Financiën genoemde cijfers aanzienlijk verminderd. Volgens de ramingen bedraagt het tekort, dank zij de kortgeleden ingevoerde verhooging van de tarieven, nog slechts Fr. 3.5 milliard tegen nog Fr. 12 milliard het jaar tevoren. In de ontwikkeling van deze cijfers komt ook het grootere passagiers- en goederenvervoer tot uitdrukking.

Tegenover deze optimistische cijfers werden vele bezwaren geopperd, waarvan de juistheid niet te loochenen valt. De werkelijkheid van het evenwicht van de gewone begrooting wordt door bepaalde kringen, in hoofdzaak door de socialistische linkerzijde en de uiterste rechterzijde, in twijfel getrokken met de opmerking, dat de hoogere belastinginkomsten minder een gevolg zijn van een economische opleving dan wel van bijzondere momenteele omstandigheden. De fiscus profiteert op het oogenblik van de periode van de hooge belastinginkomsten en tenslotte van de depreciatie, welke met de daarmee gepaard gaande prijsverhoogingen tot hoogere belastinginkomsten moest leiden. Dit beroep op de buitengewone omstandigheden van de huidige verbetering ontkenet echter niet het feit van een bestaande verbetering van den financieelen toestand, welke wederom de voorwaarde voor een opleving van de economische bedrijvigheid vormt, waarvan een werkelijke consolidatie van de begrooting verwacht mag worden.

Ook de critiek op den omvang van de toekomstige leeningbehoefte, welke door den Minister van Financiën op Fr. 15 milliard is becijferd, trekt geenszins een bereikten vooruitgang in twijfel. Het cijfer van Fr. 25 milliard, dat de afgevaardigde Paul Reynaud tegenover het door den Minister van Financiën genoemde cijfer stelt, blijft met ongeveer 15 milliard bij de aanvankelijk gevreesde credietbehoefte ten achter en overtreft niet de normale toeneming van het spaarkapitaal gedurende een jaar.

De besliste afkeer van de „mystiek van het begrootingsevenwicht“, die een jaar lang de Fransche staatshuishouding beheerschte, en de terugkeer tot de klassieke methoden van de begrotingspolitiek heb-

ben in enkele maanden den grondslag gelegd voor het te boven komen van de bestaande crisisspanningen. Het blijft echter de vraag of de Fransche staats-huishouding van dezen nieuw geschapen gezonderen grondslag uit, haar draai naar boven wil en kan nemen.

T'eekenen van opleving in het bedrijfsleven.

De talloze partijcongressen, die onlangs werden gehouden, hebben behalve de politieke ontspanning, welke zij hebben teweeggebracht, ook op economisch gebied tot een lossen maken van de dogmatische opvattingen bijgedragen, terwijl ook het nuchtere economische inzicht weder aan aanzien heeft gewonnen. Daarmede is psychologisch een niet onaanzienlijke bijdrage voor het overwinnen van de crisis geleverd.

Bij een rustiger beschouwing van den toestand, van economisch standpunt bezien, bleek ook spoedig, dat de algemeene economische toestand in Frankrijk geenszins zoo gespannen is als men het in den strijd om de dogmatische beginselen en programmapunten wilde doen voorkomen.

De lage stand van de industriele bedrijvigheid van Augustus is in September overwonnen. Dit feit was stellig te voorzien, omdat in Augustus de wettelijke vacanties afliepen. Het herstel bereikt ook nog niet het niveau van Juli, hetgeen te verklaren is uit het onregelmatig hervatten van het werk in de eerste weken van September, evenals uit de nieuwe onzekerheid door de valutacrisis van September veroorzaakt. Uit de gestegen productie juist tegen het einde van de maand en de ten deele grootere productie per dag mag men echter afleiden, dat de volgende maanden de productiebasis van den zomer weder zullen inhalen.

Productie-index	1936	1937			
		Mei	Juli	Aug.	Sept.
Algemeen indexcijfer..	98	104	102	91	96
Mechanische industrie..	100	118	117	110	109
Metaalindustrie	85	105	106	91	102
Textielindustrie	67	66	65	45	54
Mijnbouw	98	98	95	74	99
Bouwbedrijf	65	61	57	53	51
Lederindustrie	101	101	98	91	91
Papierindustrie	151	141	142	112	130
Rubberindustrie	952	801	833	904	932
Automobiellindustrie ..	475	423	433	448	438

Uit bovenstaande tabel blijkt, dat behalve de door buitengewone omstandigheden veroorzaakte scherpe daling in Augustus, de achteruitgang de bewapeningsindustrie sedert het voorjaar nauwelijks heeft getroffen, doch de naast de bewapeningsindustrie werkende takken van industrie heeft aangetast. Anderzijds bewijst de snelle opbloei juist van deze takken van industrie na het dieptepunt van Augustus het bestaan van een naar den achtergrond gedrongen vraag naar goederen, waaraan als gevolg van de inmiddels begonnen prijsstabilisatie in de eerstkomende maanden wel in sterkere mate zal worden voldaan.

Voorts toont een overzicht van de door de maatschappijen, waarvan het boekjaar op 30 Juni eindigt, gedane uitkeeringen, dat veel ondernemingen haar dividenden hebben verhoogd. De „Agence économique et financière” kon onlangs een lijst publiceren van 30 groote maatschappijen, welke haar dividenden hadden verhoogd. Dit aantal is, met het oog op het beperkte aantal maatschappijen, waarvan het boekjaar op 30 Juni eindigt, zeer hoog. Nu moet een dergelijk summier overzicht stellig met voorbehoud worden bezien, omdat het geen rekening houdt met de speciale omstandigheden, welke zich tijdelijk in de verschillende industrieën hebben kunnen voordoen. Niettemin bewijst het echter, dat er potentiële mogelijkheid voor een opleving bestaat en rechtvaardigt het vertrouwen in de capaciteit van het Fransche bedrijfsleven om zich aan de heerschende nieuwe omstandigheden aan te passen.

Ook het Fransche volksinkomen toont volgens een in de „Annuaire de la France” gepubliceerde studie een in het laatste jaar duidelijk naar voren komende tendens tot toeneming:

Ramingen van het particuliere inkomen.
(in milliarden Francs).

	1933	1934	1935	1936
Loonen en salarissen	101.1	92.8	86.5	96.1
Opbrengst uit kapitaal	35.3	35.8	33.2	33.5
Landbouw	26.0	20.5	18.5	26.0
Industrie	17.8	16.5	15.5	16.5
Vrije beroepen	4.0	3.9	3.8	3.8
Pensioenen	14.5	14.4	13.6	13.3
Totaal	199.0	184.0	172.0	189.0

Het totale volksinkomen, dat in 1935 zijn laagtepunt met Frs. 172 milliard bereikte, wordt voor 1936 op Frs. 189 milliard geraamd. De toeneming bedraagt Frs. 17 milliard of rond 10 pCt. Het is interessant hierbij te constateeren, dat deze toeneming geenszins uitsluitend moet worden toegeschreven aan de verhooging van de loonen en salarissen in 1936. Deze zijn inderdaad met 11.1 pCt. gestegen, maar in nog sterkere mate is het inkomen uit den landbouw toegenomen en wel met 40.5 pCt. Ook het industriele inkomen is met 6.5 pCt. gestegen. Uit den aard der zaak dient hierbij evenwel het voorbehoud te worden gemaakt, dat hier verschillende Franpariteiten worden vergeleken. Anderzijds moet ook weder rekening worden gehouden met het feit, dat de depreciatie van den Franc pas eind September plaats had, dat de eerste vier maanden van 1936 nog in het teken van den grootsten deflatiedruk stonden, dat in den zomer de groote stakingen het bedrijfsleven gedurende langen tijd stil legden en dat het inkomen van de boeren waarschijnlijk in veel grootere mate is gestegen, dan in de statistieken tot uitdrukking komt.

De toeneming van de inkomens, die dus ongetwijfeld heeft plaats gehad, kan slechts uit één oogpunt bezien, aan betekenis verliezen, en wel wanneer men rekening houdt met de gedaalde koopkracht. Het indexcijfer voor de koopkracht van de gemiddelde loonen en salarissen bewoog zich als volgt:

1e kwartaal 1937	140
2e „ 1937	158
3e „ 1937	150

De wedloop tusschen loonsverhoging en koopkrachtvermindering schijnt dus uit te loopen op een koopkrachtvermeerdering. Dit feit bewijst ook een andere berekening. De loonsverhogingen in de industrie bewegen zich tusschen 35 en 40 pCt. De kosten van levensonderhoud zijn tot incl. September met 30 pCt. gestegen. De voorsprong van de inkomensverhoging op de prijsstijging is dus in het ongunstigste geval nog niet geheel opgeteerd.

Bij dezen geenszins ongunstigen toestand komt nu een sedert eenige weken waarneembare stabiliteit van de prijzen, welke zelfs een tendens tot daling inhoudt.

Ontwikkeling van de groothandelsprijzen.

	1937					
	1936	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct. 6 Nov.
Algemeene index	405	538	580	591	618	611 604
Binnenl. producten ..	444	564	584	604	631	641 636
Buitenl. producten ..	335	490	572	569	595	559 536
Levensmiddelen	427	532	554	574	615	594 597
Industr. grondstoffen	386	544	603	607	622	627 612

Uit deze cijfers blijkt, dat de prijsbeweging naar beneden, welke in October begon en zich ook verder schijnt door te zetten, aan de daling op de grondstoffenmarkten moet worden toegeschreven. Deze ontwikkeling op de wereldmarkten heeft juist op een moment ingezet, waarop de zenuwachtigheid omtrent de prijzen in Frankrijk nog nauwelijks scheen te kunnen worden beheerscht en aanleiding gaf tot de meest pessimistische prognoses voor den winter.

Met het oog op deze ontwikkeling kon de Fransche regeering ook een poging wagen, het algemeene verbod tot prijsverhoging op te heffen, dat in Juli 1937

ten behoeve van het scheppen van een glijdenden Franc werd ingevoerd en prijsverhoogen van de goedkeuring der prijzencommissies afhankelijk stelde. Door een verordening van 7 November werd het algemeene verbod tot prijsverhoging vervangen door een speciaal verbod, dat in hoofdzaak op een reeks levensmiddelen, kleedingstoffen, papier, leder, metaalwaren en brandstoffen betrekking heeft. Hieruit blijkt duidelijk de veranderde beschouwing der situatie, welke de huidige prijsontwikkeling toelaat.

In dit verband beschouwd is ook de sedert eenige weken waarneembare vastheid van de Fransche valuta meer een gevolg dan een oorzaak van de betere economische perspectieven. De vlucht uit den Dollar kan een welkome ondersteuning van de actie van het Fransche valuta-egaliseringsfonds zijn geweest, de vastheid van de valuta over het geheel beschouwd betekent echter minder een weerspiegeling van de gebeurtenissen overzee dan de uitdrukking van een voortgaande inwendige consolidatie. In hoeverre men echter ook in details het zwaartepunt van de invloeden kan begrenzen, het Egaliseringsfonds was in elk geval in staat het aanvankelijk tot zijn beschikking staande bedrag van Frs. 10 milliard weder geheel aan te vullen, nadat dit reeds tot 3 milliard was gedaald. Gezien de uitschakeling van de tendenzen tot prijsopdriving, de consolidatie van de staatsfinanciën en het bestaan van een onverkleinde verdedigingsbasis, kan de crisis van den Franc als zoodanig als overwonnen worden beschouwd.

Na een lange periode van onevenwichtige bewegingen streven dus de factoren, welke de economische ontwikkeling beheerschen, uiteindelijk naar een zeker evenwichtstoestand. Na een hervonden stabiliteit van de grondslagen voor prijzen en calculaties, na uitschakeling van de ongerustheid op politiek en monetair gebied, krijgt Frankrijk nogmaals de groote kans om de welvaart te herstellen. De nog op te lossen taak is de opvoering van de productiebedrijvigheid, een opvoering, welke, indien zij plaats vindt, met het oog op de ongebruikte productiecapaciteit en de mogelijkheid van kostprijsdaling bij productietoeneming zeer snel tot een verhoogde rentabiliteit zou moeten leiden, zoewel voor de Fransche volkshuishouding in haar geheel als voor de afzonderlijke ondernemingen. Indien in andere landen nog steeds van een kunstmatige overproductie kan worden gesproken, dan moet in Frankrijk, hoe paradoxaal dit ook moge klinken, een kunstmatige onderproductie worden geconstateerd. Deze te overwinnen is het eerste wat gedaan dient te worden en het zou ten eenenmale onbegrijpelijk zijn, wanneer men deze gelegenheid wederom wegens gevoelens van politieken of doctrinaire aard voorbij zou laten gaan.

AANTEKENINGEN.

De petroleumpolitiek van Italië.

Petroleum speelt tegenwoordig een grooten rol in het streven naar autarkie van de groote mogendheden en wel voornamelijk om strategische redenen, al spelen ook redenen van monetair aard (deviezenbesparing) hierbij een rol. Engeland kan zichzelf voorzien; Frankrijk heeft zich veilig gesteld door kapitaaldeelname in Oost-Europa en Azië; Duitsland probeert zich door „Ersatz” onafhankelijk te maken. Tenslotte is Italië met een „brandstofpolitiek” begonnen die alle nationale en imperiale mogelijkheden probeert uit te buiten, sedert de sancties de sleutelpositie van de petroleum aangetoond hebben.

Twee recente publicaties bespreken een tot dusverre voor een buitenstaander vrij duistere Italiaansche petroleumpolitiek: een gedenkschrift van den president van de „Agip” (Azienda Generale Italiana Petroli) het staatsbedrijf, en een monografie van Cesare Alimenti „La questione petrolifera italiana”. Dr. Fränkel bespreekt deze twee publicaties in de „Oester-

reichischer Volkswirt”, waaraan wij het volgende ontleenen. De laatste publicatie beziet de kwestie uit het gezichtspunt van de auto-industrie en oefent uit dien gezichtshoek voorzichtige critiek op de gevoerde politiek. De autarkiepolitiek is een der oorzaken van een achteruitgang in de auto-industrie; het particulier autobezit is zeer gering en grootendeels verouderd, eenerzijds door de buitengewoon hoge benzinebelasting en de brandstofautarkie van auto's, anderzijds door de hoge aanschaffingsprijzen. In geval van oorlog zal het leger dus voornamelijk op zijn eigen autopark aangewezen zijn.

In 1926 begon de Staat, met de oprichting van de „Agip”, een systematische petroleumpolitiek te werven, om zich vrij te maken van de internationale trusts. Doel van deze politiek was prijscontrole. De „Agip” sloot een verdrag met de Russische petroleumindustrie, wier producten (ruwe olie) zij verwerkte en verhandelde. Hierop berustte o.a. de politieke vriendschap met de Sovjets, doch deze werd verstoord toen de Sovjets gedurende de sancties zich niet meer gebonden verklaarden.

Kenmerkend voor de petroleum situatie is, dat het aandeel der verschillende exportlanden steeds verandert. Italië heeft hiertegen echter haar positie verzekerd door het verwerven van de meerderheid van de „Prahova” in Roemenië; ook tijdens de sancties was het mogelijk langs dezen weg olie te verkrijgen. Deze methode maakt de reeds sterk passieve handelsbalans nog ongunstiger en kost dus veel deviezen.

In de jaren 1928—1932 heeft de „Agip” de meerderheid in de „Mosul Oil Fields Ltd.” verworven. In 1936 werd onder invloed van de sancties in deze politiek, die vrij kostbaar was, wijziging gebracht; de „Agip” ruilde deze aandelen in bij de concurrerende Irak Oil tegen een leverantieplicht gedurende 75 jaar. Natuurlijk is men op deze wijze niet verzekerd, dat de levering, wanneer de nood aan den man komt, om politieke redenen onderbroken wordt, doch dit geldt voor alle veraf liggende grondstofgebieden. Belangrijk is hier echter voor Italië dat de verschepingshavens aan de Middellandsche Zee liggen; ook hierin ligt een van de punten waarom de strijd tusschen Engeland en Italië om de hegemonie in de Middellandsche Zee gaat.

Voor de oorlogsvoorziening zoekt men het echter dichter bij huis; nl. in Albanië en het eigen land. De pijpleiding tusschen het Devolgebied (Albanië) en Valma (Albaneesche haven aan de Adriatische Zee) wordt voor een dagelijksche capaciteit van 1000 ton gebouwd. In het 1e kwartaal 1937 produceerde dit gebied reeds 30.000 ton (1936 14.000 ton).

In Bari en Livorno heeft men fabrieken gebouwd voor het maken van synthetische benzine en raffinaderijen met ieder een jaarlijksche capaciteit van 200.000—240.000 ton¹⁾, die in 1938 in bedrijf zullen komen. Tezamen met den aanvoer uit het Devolgebied zal men dan in de eigen benzinebehoefte kunnen voorzien.

De Italiaansche ruwolieproductie bedraagt nog slechts pl.m. 25.000 ton, d.i. 1 pCt. van het jaarverbruik exclusief oorlogsmarine en Oost-Afrika. Zeer kostbaar zijn de tot nog toe vergeefsche, tot 2000 M. diepe boringen geweest, evenals de synthetische benzineproductie uit asfalt.

Ondertusschen hebben reeds zeer belangrijke wijzigingen plaats gehad in de samenstelling van den Italiaanschen olie-invoer. De invoer van ruwe olie is de laatste paar jaar sterk toegenomen; ook de invoer van residu nam toe, terwijl de invoer van lichte oliën sterk achterbleef.

Voor het loopende halfjaar wordt een invoerplan vastgesteld om zooveel mogelijk alleen ruwe olie en residu in te voeren. Petroleum, benzine e.d. worden dus uitgeschakeld. Waar Italië's productie van petroleumderivaten, ongerekend de benzine, nog slechts een fractie van de jaarlijksche invoerbehoefte van 1.200.000 ton bedraagt en haar benzineproductie in

het eerste halfjaar van 1937 107.500 ton bedroeg tegenover een invoer van 163.600 ton¹⁾, zal het toch tenslotte, na verbruik van de binnenlandsche voorraden, de invoer van derivaten weer moeten toelaten, daar anders groote schade aan het bedrijfsleven zal worden toegebracht.

De handel zal zich dus nu moeten richten naar de landen, welke bereid zijn om alleen ruwe olie te leveren zonder daarbij te verlangen, dat eveneens derivaten worden afgenomen.

Doel van dit embargo evenals van de voorafgaande belastingen zal consumptiebeperking zijn, daar het verbruik weer was toegenomen na den Abessijschen oorlog. Deze consumptiebeperking is in Italië noodig wegens het gebrek aan deviezen. Volgens Dr. Fränkel worden echter nauwelijks deviezen hiermee bespaard, terwijl waarschijnlijk de prijs van ruwe olie door de vergroote vraag zal stijgen (gelijk reeds gebeurde bij den prijs van „residu“). De vrachtprijzen zijn voor alle modificaties gelijk.

De „Ersatz“-producten hebben zeer teleurgesteld: bij houtgasmotoren bleef men afhankelijk van buitenlandsch hout. De gedwongen menging met alcohol kon niet doorgezet worden, daar men de benodigde 20 pCt. alcohol niet kon voortbrengen. Men gaat voort met het maken van synthetische benzine uit melasse en suikerbieten, de productiekosten zijn echter buitengewoon hoog en men blijft afhankelijk van buitenlandsche steenkool, benodigd voor dit product. Een werkelijk autarkisch product kan men slechts uit de inheemsche bruinkool winnen; hiervan zal de jaarlijksche productie op 4.000.000 ton gebracht worden, waarvan 200.000 ton voor hydroëering.

Deze productie-methoden zijn nog zeer in het experimenteer-stadium, hetgeen bij de sterke evoluties op dit gebied weer hoge kosten meebrengt, daar de installaties anders snel verouderen.

Door deze omvangrijke olie-politiek kan men zich in geval van oorlog gedurende niet te langen tijd zelf voorzien. De keerzijde van deze politiek is, dat aan de overige industrie hierdoor echter belangrijke kapitalen worden onthouden en haar brandstofkosten aldus verhoogd worden.

Schattingen omtrent het jaarlijks aan het buitenland verschuldigde bedrag voor olie-invoer varieren van 300 tot 500 miljoen Lire. Buitengewoon veel hoger zijn de investeerings- en productiekosten in het eigen land. Alle belangen worden echter ondergeschikt gesteld aan het oorlogsbelang. Dwingen de omstandigheden tot een verder gaan op dezen weg, dan zal het particulier initiatief steeds meer in het gedrang komen, wat niet in overeenstemming is met het ideaal van het fascisme.

¹⁾ Deze cijfers ontleenen wij aan de „Internationale Petroleum Korrespondenz“ van 3 September.

Het gebruik van elektrische apparaten in de moderne huishouding.

Terwijl de fabricage van elektrische toestellen in het algemeen sedert de depressie van 1929 een stijgend verloop vertoont, heeft de grootste stijging op het gebied der elektrische apparaten voor huishoudelijk gebruik plaats gehad. Niet alleen zijn hier de tijdens de crisis geleden verliezen ingehaald, maar de productie vertoont zelfs nieuwe hoogten. Wij ontleenen hieromtrent de volgende gegevens betreffende de Vereenigde Staten aan „The Index“ van de New-York Trust Company.

Terwijl in 1936 het indexcijfer voor de productie van industriële elektrische apparaten in de Vereenigde Staten 76 en voor elektrische apparaten in het algemeen 46 bedroeg, stond het cijfer voor koelkasten op 147 en voor andere elektrische huishoudelijke artikelen op 113, waarbij 1929 als basisjaar is gekozen.

Niet alleen in de waarde zien wij een sterke stijging optreden, maar vooral in de verkochte hoeveelheden, daar de prijzen voor deze artikelen sedert 1929 aanmerkelijk zijn gedaald.

Deze stijgende afzet heeft verschillende oorzaken:

- 1e. daling der electriciteitsstarieven in de groote steden,
- 2e. verdere electricificatie der agrarische districten,
- 3e. verbeterde toestellen tegen lagere prijzen,
- 4e. stijgende koopkracht.

Onderstaande tabel geeft een overzichtelijk beeld van de verkoopen in den detailhandel in de Vereenigde Staten tusschen 1926 en 1936.

	Stofzuigers × 1000		Strijkijzers × 1000		Koelkasten × 1000		Waschmach. × 1000	
	Waarde	Aant.	Waarde	Aant.	Waarde	Aant.	Waarde	Aant.
1926 ..	\$ 65.000	1.065	\$ 8.883	57	\$ 79.950	205	\$ 124.000	844
1927 ..	58.536	1.195	10.880	68	131.250	375	110.925	776
1928 ..	60.973	1.219	8.556	92	178.690	535	108.000	810
1929 ..	64.811	1.396	9.637	126	227.176	778	107.000	956
1930 ..	55.988	1.170	7.600	100	217.525	791	83.809	802
1931 ..	37.311	878	6.720	80	233.748	906	69.020	812
1932 ..	19.601	557	3.500	50	155.610	798	33.620	570
1933 ..	30.271	739	3.411	70	172.720	1.016	59.935	967
1934 ..	43.555	968	6.196	116	220.848	1.234	72.874	1.121
1935 ..	54.710	1.201	7.860	144	260.421	1.569	79.932	1.229
1936 ..	67.552	1.513	10.384	180	341.044	2.080	100.948	1.529

Uit deze cijfers blijkt duidelijk, hoe conjunctuurgevoelig de afzet van deze artikelen is. Dit is waarschijnlijk ook gevolg van de ruime toepassing van afbetalingscrediet in deze branche. Verder zien wij uit deze cijfers dat de invloed van de stijgende trend het sterkst is bij de koelapparaten en in mindere mate, bij de waschmachines. Door vergelijking van de cijfers der aantallen en der waarden wordt duidelijk, hoe de prijzen dezer artikelen gedaald zijn.

Is nu nog een verdere verruiming van de markt voor deze artikelen mogelijk?

In „Electrical Merchandising“ heeft men een globale berekening gemaakt van het aantal elektrisch aangesloten woningen en het percentage ervan, dat in het bezit is van een bepaald elektrisch apparaat.

	Aantal elektrisch aangesloten woningen, waar het artikel in gebruik was.	Perc. v. h. tot aantal elektrisch aangesloten woningen, waar het artikel in gebruik was
Strijkijzers	20.394.000	93.2
Waschmachines	11.496.000	52.5
Broodroosters	11.452.000	52.3
Stofzuigers	10.700.000	48.9
Electr. klokken	9.114.000	41.6
Koelapparaten	9.000.000	41.1
Electr. koffiemachines ..	6.960.000	31.8
Wafelijzers	4.573.000	20.9
Electr. verwarmingsinst.	4.104.000	18.7
Electr. kussens	4.099.000	18.7
Verwarmingsplaten	3.524.000	16.1
Electr. fornuizen	1.735.000	7.9
Kookapparaten	1.338.000	6.1

Bovenstaande tabel laat duidelijk zien, welke artikelen nog wel, en welke niet meer als luxe-goederen zijn te beschouwen. Zooals uit de cijfers blijkt, is de markt nog geenszins verzadigd en bestaan er nog groote expansiemogelijkheden, vooral wanneer wij bedenken, dat ongeveer 20 pCt. der woningen in de Vereenigde Staten nog niet aan het elektrische net is aangesloten. Verschillende Regeeringsmaatregelen worden genomen om de verdere electricificatie te bevorderen.

Een belangrijke factor voor verdere uitbreiding van de markt vormen ook de betalingscondities; een uitbreiding van de mogelijkheid om dit soort apparaten op afbetaling te kopen, zou den afzet zeer ten goede kunnen komen. Voor de producenten zal dat echter

een grootere conjunctuurgevoeligheid van den afzet tot gevolg hebben.

Bovendien zullen wij in de toekomst rekening moeten houden met nieuwe artikelen; vooral op het gebied van huisverlichting en radiotoestellen bestaan nog groote mogelijkheden.

Welke mogelijkheden er op electrisch gebied in de huishouding nog bestaan, wordt door het artikel in „The Index” op de volgende origineele wijze gemonstreerd:

„'s Morgens worden wij wakker tusschen electrisch verwarmde dekens; na te zijn opgestaan wasschen wij ons met electrisch verwarmd water en scheren ons met een electrisch scheermes. Hongerig komen wij aan het ontbijt, waar wij ons tegoed doen aan electrisch geroosterd brood, electrisch gezette koffie en electrisch gekookte eieren. Na op de electrische klok te hebben gekeken, haasten wij ons naar ons kantoor, waar wij ons neerzetten op een stoel met electrisch verwarmde kussens. Ondertusschen wascht onze huisvrouw de vaten af met een electrische bordenwascber, gaat kamers doen, wasschen en strijken waarvoor stofzuigers, electrische waschmachines en strijkers onmisbare hulpmiddelen zijn.

Wanneer wij 's avonds in ons electrisch verwarmde huis terugkeeren, wacht ons het op een electrisch fornuis gekookt avondeten, opgediend op electrisch verwarmde borden en schalen. Wanneer het bedtijd wordt, gaan wij slapen in onze electrisch voorverwarmde slaapkamer.”

* * *

Wanneer wij een vergelijking willen maken tusschen de toestanden in de Vereenigde Staten op dit gebied en die in Nederland, dan doet zich de moeilijkheid voor, dat voor ons land zoo weinig cijfermateriaal bekend is.

Zonder nu direct tot het hierboven beschreven uiterste te vervallen, mogen wij toch ook voor ons land een steeds verdere uitbreiding van het gebruik van electrische apparaten voor huishoudelijke doeleinden verwachten.

In het algemeen zijn zij echter nog weinig in onze huishouding doorgedrongen; alleen stofzuigers en electrische strijkers hebben zich vooral bij de beter gesitueerden weten in te burgeren, zoodat hetgeen gezegd is van de uitbreidingsmogelijkheden in de Vereenigde Staten in versterkte mate voor ons land zou kunnen gelden.

Ook hier zijn echter lagere electriciteitstarieven en lagere prijzen der toestellen een noodzakelijke voorwaarde.

Wat betreft de hoogte der electriciteitstarieven steekt Nederland gunstig af bij de Vereenigde Staten. Ir. M. Deurvorst heeft in het Econ. Technisch Tijdschrift van Juli 1937 een vergelijking gemaakt tusschen de Amerikaansche en de Nederlandsche tarieven en komt tot de conclusie, dat de tarieven voor huishoudelijk gebruik bij ons lager zijn dan in de Vereenigde Staten.

Hij baseert echter zijn conclusies op een omrekening van de Amerikaansche tarieven in Nederlandsche valuta, waarbij hij een Dollarkoers van f 1.85 aanneemt, doch houdt geen rekening met het verschil in koopkracht der beide geldeenheden.

Daarnaast ligt er nog een belangrijke taak voor de reclame, welke niet onderschat mag worden, gezien de groote resultaten, die in de Angelsaksische landen door een goed geleide reclamecampagne op dit gebied zijn bereikt. Een remmende factor voor den afzet van electrische apparaten ligt in ons land misschien in de groote reclame voor gas. Zeer groote gedeelten van ons land worden centraal bediend vanuit bedrijven voor welke het gas slechts bijproduct (Staatsmijnen, hoogovens) is, en die dus lage tarieven kunnen berekenen.

Buitenlandsche beleggingen en herbewapening in Engeland.

„The Economist” wijdt een artikel aan de waarschuwing van Sir Robert Kindersley, leider van Lazard Bros & Co. en bestuurslid van de Bank van Engeland, dat Engeland sinds 1935 inteert op zijn buitenlandse beleggingen, daar het meer zou terugontvangen aan aflossing dan er nieuw belegd wordt.

Hij acht het, in verband met de herbewapening, noodzakelijk, dat de nationale besparingen, in den vorm van buitenlandse beleggingen, intact worden gehouden. Een sterke daling van de opbrengst dezer beleggingen zou het onmogelijk maken het herbewapeningsprogramma uit te voeren zonder druk uit te oefenen op de levensstandaard en zou de structuur van de Engelsche handel en industrie aantasten. Dividenden en interest op de buitenlandse beleggingen zijn een vitaal deel van Englands nationaal inkomen, zij zullen in stand gehouden moeten worden, wil Engeland in de toekomst zoowel „kanonnen als boter” hebben.

Volgens Kindersley bedroeg in 1936 het totaal aan buitenlandse beleggingen £ 3.764 miljoen. In 1935 bedroegen de nieuwe beleggingen £ 51 miljoen, de aflossingen £ 81 miljoen, in 1936 £ 61 miljoen resp. £ 107 miljoen, zoodat het totaal aan buitenlandse beleggingen in die 2 jaar met £ 76 miljoen, d.i. ca. 2 pCt., is gedaald.

Nu moet men, volgens „The Economist”, hierbij nog rekening houden met het feit, dat de lage rente verscheidene dominions ertoe bracht in versterkte mate te converteeren en af te lossen. Deze versterkte aflossing wordt nu niet gecompenseerd door een proportioneel versterkte buitenlandse belegging, in verband met de onzekere valuta-vooruitzichten, de schaarschte aan credietwaardige debiteuren, en de groote binnenlandsche vraag naar kapitaal. De onzekere politieke toestand speelt hierbij ook een groote rol.

Verder houdt Kindersley geen rekening met de speculatieve aankopen van Amerikaansche effecten in 1935—'36, tot een bedrag van \$ 484 miljoen. Voor zoover deze werkelijk betaald zijn, doen ze het totaal aan buitenlandse beleggingen toenemen.

Gelijk de Frankfurter Zeitung opmerkt, in een artikel naar aanleiding van de uitlatingen van Sir Robert Kindersley, komt men, als men hiermee rekening houdt, meer in overeenstemming met de officieele Engelsche schattingen voor de betalingsbalans, die voor 1935 een kapitaaluitvoerverschot van £ 33 miljoen, en voor 1936 een invoerverschot van £ 19 miljoen geven, hetgeen, volgens de Frankfurter Zeitung, voor beide jaren tezamen toch nog op een uitvoerverschot van £ 14 miljoen neerkomt.

Blijkbaar heeft Engeland in de beide voorafgaande jaren zijn buitenlandse kapitaalvoorraad dus veel minder aangesproken dan uit Kindersley's cijfers zou volgen. In het loopende jaar, dat in sterkere mate onder invloed van de herbewapening staat, wordt volgens het artikel in de Frankfurter Zeitung de ontwikkeling duidelijker. Het goederen-invoerverschot steeg in de eerste 9 maanden t.o.v. dezelfde periode van 1936 resp. 1935 met resp. £ 55 en £ 110 miljoen. Men kan niet aannemen, dat hier een gelijke vermeerdering van de inkomstenposten tegenover staat, zoodat de waarschijnlijkheid groot is, dat Engeland thans werkelijk een deel van zijn buitenlandse beleggingen consumeert.

* * *

Volgens genoemd artikel in de Frankfurter Zeitung valt principieel niets in te brengen tegen Kindersley's bewering, dat interen op het in het buitenland belegde kapitaal ernstige gevolgen voor de volkshuishouding moet hebben, door de toekomstige invloed op de betalingsbalans in den vorm van gedaald rente- en dividendinkomen.

Evenwel moet men constataeren, dat het voorlo-

pig. slechts gaat om een gering deel van de buitenlandsche beleggingen.

In dit verband vermelden wij nog dat in een latere beschouwing in „The Economist” van 13 November opnieuw aandacht wordt geschonken aan de positie van crediteur- en debiteurlanden en een uitvoeriger studie over dit vraagstuk in het vooruitzicht wordt gesteld. In deze latere beschouwing van „The Economist” staat o.m. vermeld, dat Engeland's ontvangsten in den vorm van interest en dividend op haar buitenlandsche beleggingen neerkomen op meer dan £ 4 per hoofd der bevolking, doch niet meer uitmaken dan één twintigste deel van het nationaal inkomen.

Doch, zoo vraagt de Frankfurter Zeitung, al zou Engeland tengevolge van de bewapening eens 10 pCt. op dit in het buitenland belegde kapitaal interen, zou dan dit geheele bedrag verlies beteekenen? Het antwoord luidt ontkennend, want tegenover het verlies aan buitenlandsch vermogen staat een stijging, zij het dan ook een geringere, van het binnenlandsch vermogen. Nieuwe hoogovens, staal- en machinefabrieken enz. verhoogden, ook als zij hun ontstaan danken aan de herbewapening, het economisch potentieel van een land, en kunnen er later toe bijdragen de betalingsbalans zonder deflatorische hulpmiddelen in evenwicht te houden, en eventueel de buitenlandsche beleggingen weer te vermeerderen. Bovendien kan de bewapening, — aldus nog steeds de Frankfurter Zeitung — doordat zij de algemeene bedrijvigheid stimuleert, de prijzen doet stijgen en de reële loonen verlaagt, de kapitaalsvorming begunstigen. Zoo zijn dus de uitgaven hiervoor niet geheel en al kapitaalverlies.

Financiering van de bewapening uit belastingen heeft daarentegen, aldus het artikel, groote bezwaren. Hooge belasting op ondernemerswinsten en looninkomens heeft spoedig afname van bedrijvigheid en dalende kapitaalsvorming tengevolge. De Engelsche regeering heeft er nu de voorkeur aan gegeven liever iets op het buitenlandsch kapitaalbezit in te teren, dan door beperking van de koopkracht de handelsbalans te ontlasten.

Een betrekkelijk klein deel der buitenlandsche beleggingen is voldoende om onder deze omstandigheden een aanzienlijk deel van het bewapeningsprogram te kunnen verwezenlijken, zonder de bedrijvigheid in gevaar te brengen, de kapitaalsuitrusting te vermindern, de levensstandaard te verlagen, en zonder dat de Staat daarbij diep in het economisch leven behoeft in te grijpen.

Een dergelijk resultaat zou nooit bereikt kunnen worden door de binnenlandsche kapitaalrijkdom alleen, want verplaatsingen van het binnenlandsch kapitaal voeren snel tot storingen in het economisch mechanisme van een land, terwijl het resultaat van het gedeeltelijk opteren der buitenlandsche beleggingen slechts is een proportionele vermindering van de hieruit verkregen opbrengsten.

Het vraagstuk draagt dus in sterke mate een conjunctuur-politiek karakter.

Resumeerend stelt de Frankfurter Zeitung dus vast, dat het voor een land, dat beschikt over voldoende buitenlandsch bezit, de voorkeur verdient, dit het eerst op te offeren in een tijd waarin dergelijke economische offers gevraagd worden.

Op deze wijze blijkt eerst recht het karakter van „reserves”, dat de buitenlandsche beleggingen dragen. Voor al de landen (Engeland, Nederland, Zwitserland) die nu nog groote buitenlandsche beleggingen bezitten uit de jaren van voor de groote depressie, moet de vrijwel volledige stagnatie in de internationale credietverlening op langen termijn op den duur toch een groote daling van deze reserves meebrengen. Ook uit een oogpunt van conjunctuurgevoeligheid is dit een bedenkelijk vooruitzicht.

De zichtbare suikervoorraden in de wereld.

De zichtbare voorraden per 1 Oct. zijn volgens C. Czarnikow:			
In tons	1937	1936	1935
Duitschland	177.000	237.000	262.000
Tsjecho-Slowakije	41.000	53.000	28.000
Frankrijk	156.000	267.000	358.000
Nederland	81.000	107.000	134.000
België	35.000	36.000	32.000
Hongarije	28.000	18.000	18.000
Polen	48.000	47.000	67.000
U.K. Geimp. suiker	195.000	112.000	233.000
„ Binnenl. „	50.000	2.000	7.000
Europa	811.000	879.000	1.169.000
V.S. Alle havens	168.000	334.000	545.000
Cubaansche havens	315.000	237.000	360.000
Cuba binnenland	797.000	593.000	657.000
Java	725.000	895.000	1.496.000
Totaal	2.816.000	2.938.000	4.227.000

INGEZONDEN STUKKEN.

DE „GOUDRIAAN”-STANDAARD.

Het praeadvies van Prof. Goudriaan¹⁾ suggereert dat het werkloosheidsvraagstuk in hoofdzaak een monetair, althans een voornamelijk door monetaire oorzaken ontstaan en door monetaire middelen op te lossen probleem is. Ik meen dat ten sterkste te moeten betwisten. Ik zal niet zoover gaan te beweren, dat monetaire factoren er geheel buiten staan. Ik wil erkennen, dat een zekere mate van werkloosheid in ons land kan zijn ontstaan uit de valutarie divergentie, wegens de daaruit voortvloeiende ongunstige prijs- en kostenverhoudingen voor onze op het buitenland ingestelde bedrijven (export, scheepvaart) of als gevolg van de onrust en onzekerheid, in ondernemers- en beleggerskringen gewekt door de agitatie van onze gulden-défaitisten, evenals omgekeerd de (tot dusver niet zeer belangrijke) vermindering der werkloosheid sinds September 1936 wel voor een deel mag worden toegeschreven aan de verdwijning van die ongunstige verhoudingen en van dien onrustfactor.

Helaas zijn daarvoor weer andere, en ernstiger, factoren van onzekerheid in de plaats gekomen, sommige daarvan een rechtstreeks gevolg van de nu wel volslagen monetaire demoralisatie, die met den val van het Pond begonnen is. Ik wijs bijv. maar op het duistere (en, als het er op aankomt, machteloze) gedoe der z.g. Egalisatiefondsen; de heftige ups en downs in goederen en effecten als reactie op Amerika's onberekenbare „monetaire” maatregelen; de volkomen dislocatie van het steeds onvrijer wordende internationale geld- en kapitaalverkeer. De val van het goudblok heeft niet, zoals de devaluïsten voorspelden, een werkelijke verbetering der wereldconjunctuur gebracht, doch een ongezone hausse-speculatie op alle markten, waarvan wij nu weer den terugslag ondervinden. Maar al deze en andere (politieke bijv.) onzekerheidsfactoren, die het bedrijfsleven drukken en het ondernemersinitiatief fnuiken, verzinken toch eigenlijk in het niet tegenover de zoo-veel dieper zittende, zooveel langer en zooveel directer werkende oorzaken der werkloosheid, die terecht door de beide andere praeadviseurs²⁾ op den voorgrond zijn geplaatst: de rationalisatie, de handelsbelemmeringen, de verstarde arbeids- en loonsverhoudingen, de ondoelmatige werkloozenstun, de bevolkingsaanwas, de verstopte emigratie e.d. En dan natuurlijk de

¹⁾ Ter vergadering van de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde en de Statistiek, op 30 October jl., heeft de door den voorzitter toegepaste spreektijdbeperving het uitspreken van dit gedeelte mijner opmerkingen, met betrekking tot het praeadvies van Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan over het werkloosheidsvraagstuk, verhinderd.

²⁾ De drie praeadviezen werden besproken in E.-S.B. van 20 en 27 Oct., het debat in de Vereeniging voor de Staatshuishoudkunde in E.-S.B. van 3 Nov. jl. — Red. E.-S.B.

primaire oorzaak van de geheele crisis, die nog altijd in alle richtingen doorwerkt: de groote prijsdaling van de jaren 1929/33. Ware deze inderdaad, zooals de Sterling-apologeten ons willen doen gelooven, de schuld van het goud en van den gouden standaard geweest, dan zouden wij nu ook in Nederland, na volbrachte „muntcorrectie”, het welvaarts Millennium ingetreden moeten zijn. Prof. Goudriaan erkent in zijn praeadvies, dat zulks allerminst het geval is, maar hij schrijft dat voor een groot deel toe aan wat hij noemt de nog overblijvende „gave-gulden-werkloosheid” en aan het gemis van een ingewikkeld „regulatie”-stelsel, waarmede hij onzen „zwevendende” (lees met kunst- en vliegwerk omlaag gedrukten) gulden zou willen belasten.

Prof. Goudriaan baseert zijn betoog op een aantal becijferingen, waarop ik hier niet diep kan ingaan. Doch ik kan niet nalaten te herinneren aan een soortgelijke becijfering, die destijds in waardevastgeldkringen grooten opgang heeft gemaakt en ook door den heer Goudriaan zelf als absolute waarheid werd aanvaard: ik bedoel de berekening van Prof. Polak in „De Economist” van November 1933, volgens welke bij een devaluatie van 25 resp. 33 pCt. de prijzen in Nederland zouden stijgen met niet meer dan 6½ resp. 9 pCt. (of 5.8 en 7 pCt., rekening houdende met de verlaging der crisisheffingen). Welnu, in werkelijkheid is onze prijsindex gestegen van 62.6 in Sept. 1936 tot 76.9 in Sept. 1937, dus met 22.8 pCt. bij een gulden-depreciatie van nog geen 20 pCt. Ja maar, zal men zeggen, ook het wereldprijsspeil is gestegen. Inderdaad; maar deze algemeene prijsstijging, die reeds vóór Sept. 1936 begonnen was en die ons ook zonder verlaten van het goud een zekere opleving en een toenemende aanpassing van kostenverhoudingen zou hebben gebracht, bleef verre ten achter bij de prijsstijging hier te lande. Het Engelsche algemeene prijspeil bijv. steeg in hetzelfde tijdperk van 96.1 tot 111.2, dus met 13.5 pCt., zoodat het onze in verhouding altijd nog 9.3 pCt. méér is gestegen, dat is in elk geval heel wat meer dan Prof. Polak berekende. Waarmede ik alleen maar zeggen wil, dat al dergelijke kunstige calculaties al heel weinig praktische waarde hebben en geen grondslag mogen zijn voor een ernstig betoog.

Ik zal dan ook, zooals gezegd, niet ingaan op de weinig overtuigende becijferingen van den geachten praeadviseur, waardoor hij zoekt te bewijzen dat de z.g. gave-gulden-werkloosheid verantwoordelijk zou zijn voor meer dan de helft der maximale werkloosheid in 1936; evenmin op de door hem gevonden formule, waaraan naar zijn zeggen het verband tusschen werkloosheid en prijspeil „gehoorzaamt”, en op grond waarvan hij precies uitrekent dat het „aanpassings-experiment” ons — nadat de g-g-werkloosheid door toepassing van zijn aanbevelingen binnen een voorgeschreven aantal jaren zal zijn weggewerkt — in totaal zal zijn komen te staan op ruim 1.5 milliard gulden (gulden van 1929!) in verloren nationaal inkomen.

Laat ons over de cijfers niet twisten en aannemen — wat ook niet te ontkennen valt — dat de massale werkloosheid, hoe ook ontstaan, een kolossale bres in ons nationaal inkomen heeft geschoten en voortgaat te schieten. Prof. Goudriaan wil dit gat stoppen door een overeenkomstige geldswaarde (tot een maximum van f 300 miljoen 's jaars) uit de kapitaalmarkt, dus uit beleggerszakken, te „draineeren” naar den staat, die dit geld moet uitgeven aan allerlei openbare werken. Ook een soort „Plan van den Arbeid” dus? Ja, maar met dit verschil, dat de heer G. het „openemen” van „braakliggende” kapitalen en de uitvoering van werken in automatisch verband wil brengen met de conjunctuur. Het gaat hem niet om een tijdelijke werkverschaffing, zooals het socialistische Plan wil, doch om een permanente „beheersching” van de conjunctuur, zoo ongeveer à la Keynes, wiens denkbeelden men op sommige bladzijden van het praeadvies meent te herkennen.

Ook Keynes wilde, zooals bekend, in zijn laatste boek een oplossing geven voor het werkloosheidsprobleem langs monetairen weg, niet tijdelijk doch voorgoed, en wel door zoodanige staatscontrole van rentevoet en kapitaalsbelegging, dat „full employment” ten allen tijde verzekerd wordt en blijft. Volgens Keynes kan de klassieke economische theorie ons niet meer helpen, omdat zij uitgaat van de veronderstelling, dat er altijd wel voldoende werkgelegenheid is, mits prijzen en loonen zich aanpassen bij vraag en aanbod; zij geeft geen antwoord op de vraag, hoe de koopkracht in evenwicht te brengen met het productie-volume, dat werkgelegenheid schept voor allen. Iets dergelijks befoogt ook Prof. Goudriaan, maar terwijl K. dit doel wil bereiken door van staatswege zoodanige geldruimte te scheppen en het rentepeil zoo omlaag te drukken, dat investering wordt geprikkeld totdat algemeene werkgelegenheid verzekerd is, gaat Prof. G. uit van een jaarlijks beschikbaar komend surplus aan beleggingskapitaal dat, indien niet door particuliere geldnemers opgenomen, door den staat geabsorbeerd dient te worden. De heer G. schijnt als vanzelf sprekend aan te nemen, dat men den staat zijn kapitaal grif en onbeperkt zal toevertrouwen; in tegenstelling met Keynes wil hij echter niet de rente omlaag drukken, doch deze op een voor den rentenier aantrekkelijk peil houden. (Elders spreekt hij echter weer met zeker dédain van een renteniersmentaliteit, die zou blijken uit de voorkeur, die sommige beleggers aan den dag leggen voor buitenlandsche fondsen. Zonder toepassing van dictatoriale maatregelen, waarvan de heer G. zich zoo afkeerig betoont, zal hieraan toch weinig te veranderen zijn).

Dit deel van Prof. Goudriaan's plan getuigt van een blijmoedig geloof in het idealisme van beleggers en belastingbetalers, dat naar ik vrees op een teleurstelling zou uitloopen, indien het eens op de proef mocht worden gesteld door een Regeering, waarin Prof. Goudriaan Minister van Financiën zou zijn. De ervaring van het Werkfonds bewijst, hoe beperkt het aantal redelijk-mogelijke werkverschaffingsobjecten is. En in Frankrijk hebben wij gezien wat er gebeurt, wanneer een Regeering zich niet in haar financieele fantasie weet te beperken.

Maar dit kapitaal-draineringplan is slechts een onderdeel, en niet het merkwaardigste, van het plan-Goudriaan. „De regulatie op de investeringen”, schrijft hij (blz. 65) is op zichzelf onvoldoende en heeft bovendien tot voorwaarde de beschikking over een stabiel prijsniveau”, d.i. een prijsniveau, gestabiliseerd „door middel van directe biljetten-uitgifte of -contractie” (blz. 62) en tegelijk „logisch verankerd” aan 12 van de belangrijkste grondstoffen, die de Overheid assortimentsgewijs moet opnemen en afgeven tegen vaste minimum- en maximumprijzen. Een resurrectie dus van het befaamde grondstoffenvaluta-plan, waarmede de geachte praeadviseur reeds 6 jaar geleden de monetaire wetenschap verrijkte en waarvan toen Prof. G. M. Verrijn Stuurt schreef dat, wanneer de auteur van dat plan beweerde, dat zijn stelsel leidde tot waardevastheid van het geld, zulks op de meest pertinente wijze moest worden tegengesproken¹⁾. Het is stellig een opmerkelijke prestatie van de Vereeniging voor Waardevast Geld, dat zij zoo uiteenlopende opvattingen van waardevastheid in goede harmonie onder haar vaandel heeft weten te vereenigen.

In 1932 bepleitte Prof. Goudriaan zijn grondstoffenvaluta als een internationale monetaire hervorming (of revolutie) die de wereld voorgoed van elke crisisnarigheid moest genezen. Thans wil hij haar, meer bescheiden, tot Nederland beperken, en hij twijfelt er niet aan, dat ons land geheel zelfstandig zulk een hervorming kan verwezenlijken. Hij wil, geheel los en onafhankelijk van de prijzen buiten ons land,

¹⁾ Economisch-Statistische Berichten 21 en 23 Oct. 1931, 13 Jan. 1932.

het niveau der grondstoffenprijzen in het binnenland stabiliseeren op een „gewogen gemiddelde” en wel, zooals gezegd, door „biljetten” (der Nederlandsche Bank?) uit te geven of in te trekken ter opneming of afgifte van „een bepaalde grondstoffencombinatie” tegen vaste prijzen. Prijsverschillen met het buitenland wil hij compenseeren door overeenkomstige manipuleering der wisselkoersen. Hoe dit alles precies in zijn werk zou moeten gaan, is mij ook na de meest aandachtige bestudeering van het praeadvies niet recht duidelijk geworden, en ronduit gezegd geloof ik niet dat Prof. Goudriaan zelf er zich een heel duidelijke voorstelling van maakt.

Blijkbaar neemt hij aan dat, gegeven een voldoende voorraad papier en een efficiënte biljettenpers, het „opnemen” van onbegrensde grondstoffenvoorraden in vast assortiment tegen een vasten gemiddelden prijs de eenvoudigste zaak van de wereld is, — even eenvoudig als het „opnemen” van de „braakliggende” kapitalen van de markt. Wereldmarkt-fluctuaties in vraag en aanbod deren hem niet; ook de vraag hoe wij de op te nemen grondstoffen aan het buitenland moeten betalen baart hem geen zorg. Maar wanneer de prijzen in ons land gaan stijgen (wat zij bij zulk een frische fröhliche inflatie zeker spoedig zullen doen) en „de overheid” moet grondstoffen afgeven? Dan, erkent de heer G., kan inderdaad een oogenblik komen, dat de voorraden uitgeput zijn. Gaat de prijsstijging dan ongestoord haar gang? Volstrekt niet, antwoordt hij (blz. 69): „Dan beschikt men nog over het krachtige wapen van credietbeperking, discontoverhooging, open-marktpolitiek, enz.” Dus alle middelen, die onze devaluisten atlijd als „schadelijke deflatie”, oorzaak van werkloosheid enz. plachten te veroordeelen. Of die middelen nog zouden kunnen worden toegepast in een wonderland als Nederland onder den „Goudriaan”-standaard spoedig geworden zou zijn, wil ik nu maar in het midden laten.

Uit de voorstellen van Prof. Goudriaan spreekt een speelsch vernuft, dat in een ingenieur te waardeeren valt, doch m.i. gevaarlijk kan worden, wanneer het zich begeeft op een terrein, het monetaire, dat niet des ingenieurs is en waar kennis van wiskunde, mechanica en de elementen van den machinebouw hem verleiden het monetaire apparaat te zien als een aan formules gehoorzamen mechanisme, waarmede men straffeloos experimenteeren kan. Het verwondert mij, dat een zoo scherpzinnig man als Prof. Goudriaan dit gevaar niet ziet waar het inderdaad ligt, wanneer hij op blz. 89 de vraag stelt (in verband met de mogelijkheid van kapitaalvlucht): „Kunnen er dan invloeden uit het binnenland zijn, die de Nederlandsche valuta op een bepaald oogenblik onbeheerschaar maken?” en daarop zelf antwoordt: „Deze bestaan in latenten vorm te allen tijde. Zij zouden stellig virulent worden, indien de Nederlandsche kapitaalbezitter te eeniger tijd den indruk kreeg, dat met de *Nederlandsche valuta een lichtzinnig spel werd gespeeld*. Maar een gouvernement, dat zich hieraan schuldig maakte, zou door de Nederlandsche volksovertuiging niet worden gedoogd”.

Mij dunkt, met het voorbeeld van Roosevelt's en Blum's experimenten voor oogen, zal Prof. Goudriaan's experiment weinigen kunnen verlokken. Het is daarom maar een geluk, dat deze zelf zulk een overtuigd aanhanger van democratie, van vrij gelden goederenverkeer is, want daarmede heeft hij zijn eigen plan veroordeeld; een plan, dat slechts in een dictatoriaal geregeerd land te verwezenlijken zou zijn — en ook dan nog met zeer twijfelachtig resultaat.

J. H. COHEN STUART

Naschrift. Uit bovenstaand artikel van den heer Cohen Stuart blijkt mij, dat het meeningsverschil tusschen hem en mij veel dieper gaat dan ik oorspronkelijk dacht. Wij zijn het niet alleen oneens over bepaalde zaken op economisch gebied, ook ten aanzien van de wijze, waarop een wetenschappelijk debat

gevoerd moet worden, heeft de heer Cohen Stuart blijkbaar geheel andere opvattingen dan de mijne.

Tot dusver dacht ik (en ik denk het nog), dat men bij het aanvallen van een praeadviseur de door hem aangevoerde feiten en redeneringen moet trachten te weerleggen. De heer Cohen Stuart echter heeft hieromtrent veel oorspronkelijker denkbeelden. Hij bestrijdt de grondstoffenvaluta... met een simpele verwijzing naar een anderen debater van zes jaar geleden. Hij critiqueert mijn berekening van de gavelden-werkloosheid door een aanval op een berekening van Prof. Polak... over de stijging van de kosten van het levensonderhoud.

Tot dusver dacht ik ook (en ik denk het nog), dat men in elk wetenschappelijk betoog de gedachten van zijn tegenstander zoo zuiver en objectief mogelijk moet weergeven. De heer Cohen Stuart echter bestrijdt de berekening van Prof. Polak over de stijging van de *kosten van het levensonderhoud* in geval van devaluatie, welke berekening door de feitenontwikkeling in Nederland ten volle is bevestigd, door hier tegenover te stellen... *de stijging van de groot-handelsprijzen*.

Hij bestrijdt de door mij voor Nederland voor de eerstvolgende jaren aanbevolen maatregelen door stukken uit een geheel ander deel van het praeadvies, welke betrekking hebben op de theorie van het gesloten economisch milieu.

Ik heb mij de laatste jaren wel eens bezondigd aan uitspraken over het weinig bevredigende niveau der economische wetenschap. Maar men zou deze wetenschap groot onrecht aandoen door een discussiemethode als de bovengeschetste al te ernstig op te vatten.

Dit neemt echter niet weg, dat de redactie van dit tijdschrift naar mijn meening een goed besluit heeft genomen door het artikel van den heer Cohen Stuart te plaatsen. Hij heeft zich bij het lezen van mijn praeadvies blijkbaar zeer geërgerd en het moet hem een voldoening zijn de uiting van deze ergernis thans zwart op wit gedrukt voor zich te zien. Dat verschaft hem ongetwijfeld een zekere opluchting, het laat zich aangenaam lezen en het doet niemand kwaad.

J. GOUDRIAAN.

ONTVANGEN BOEKEN.

Enige grondslagen voor de financiering der onderneming door Dr. N. J. Polak, Hoogleraar aan de Nederlandsche Handels-Hoogeschool te Rotterdam. Zesde herziene druk. (Haarlem 1937; De Erven F. Bohn N.V. Prijs ingen. f 4.—, geb. f 5.—).

De drie redenen, welke herziening van den vierden druk noodig maakten, gelden eveneens voor den zesden. Deze drie redenen zijn:

In de eerste plaats werd toentertijd het boek meer en meer als leerboek gebezigd door personen, die niet zoozeer met de economische theorie vertrouwd zijn als noodig is om de eerste hoofdstukken goed te kunnen volgen. Voor hen is in het eerste hoofdstuk een korte verklaring van veel gebezigde termen en begrippen met verwijzing naar de voornaamste bronnen ingevoegd. Verder was het noodig aandacht te schenken aan figuren op de credietmarkt, die nieuw waren of aan beteekenis gewonnen hadden. Tenslotte werden tal van wijzigingen en aanvullingen noodig met het oog op de nieuw verschenen literatuur.

Op verzoek van enkele docenten, die dit boek bij hun onderwijs plegen te gebruiken, zijn in klein lettertype verklaringen van gebezigde begrippen opgenomen. Aan nieuwe verschijnselen is opnieuw aandacht gegeven. En eveneens is wederom profijt getrokken van wat de in de laatste jaren verschenen literatuur ten beste gaf.

Ondanks verschillende wijzigingen en aanvullingen met het oog op den tegenwoordigen lezerskring, heeft het boek zijn karakter als monografie geheel behouden; men moge het als leerboek gebruiken, het is en blijft een als proefschrift geschreven studie over eenige grondslagen voor de financiering, met name die, waarop de crediettermijnen steunen.

Gedenkboek van de Vereeniging van den koffiehandel 1887—1937 door A. W. Wichers Hoeth (lid van het bestuur der vereeniging). (Amsterdam 1937; Prijs f 3.50).

Wetenschap vernietigt monopolies door Anton E. Zischka. Geautoriseerde vertaling van Ir. A. G. Geering. (Tilburg; N.V. Het Nederlandsche Boekhuis. Prijs f 2.75 ing., f 3.75 geb.).

Voor de bespreking van dit boek zij verwezen naar E.-S.B. van 19 Mei 1937, blz. 380.

Der Sparprozess und die Investitionstätigkeit als Konjunkturfaktoren door Basilio Mario Biocchi. (Bern 1937, Verl. Paul Haupt. Prijs Zw. frs. 2).

Schrijver behandelt het sparen en investeren, bespreekt en becritiseert de theorie van Foster en Catchings en concludeert tenslotte t.a.v. het probleem van de conjunctuurpolitiek en maatregelen om de conjunctuurbeweging te zwakken.

Jaarboek voor Scheepvaart en Scheepsbouw 1937. ('s-Gravenhage 1937; Moorman's Periodieke Pers N.V.).

Samengesteld met medewerking van de Nederlandsche Reeders-Vereeniging en de Hoofdinspectie voor de Scheepvaart. De inhoud is overeenkomstig die van de vorige uitgave, behoudens eenige wijzigingen en aanvullingen.

Honderd vraagstukken over levensverzekeringswis-kunde, bewerkt door J. C. Olij, Voorzitter van de Vereeniging voor Levensverzekeringswis-kunde. (Groningen-Batavia 1937; P. Noordhoff N.V. Prijs f 1.90).

De mogelijkheid van landbouw-kolonisatie voor blan-ken in Suriname door Dr. E. F. Verkade-Cartier Van Dissel. (Amsterdam 1937, H. J. Paris. Prijs f 7.50).

Er bestaat een felle strijd tusschen voor- en tegenstanders van de mogelijkheid van Europeesche landbouw-kolonisatie in tropische gebieden. Schrijfster tracht tot meerdere klaarheid te komen en begint met de tropisch hygiënische en de sociaal economische kwesties welke met het vraagstuk samenhangen. Zij komt, na een uitvoerige historische bespreking van de kolonisatie in Suriname, de omstandigheden en de mogelijkheden aldaar tot de slot-som, dat iedere kolonisatie van blanken in Suriname thans en gedurende de eerstvolgende jaren nog ontraden moet worden. Eerst moet een proefbedrijf zekerheid omtrent een bepaald gewas verschaffen, zoowel wat betreft het klimaat als de mogelijkheid van behandeling door een Europeaan en ook de levensmogelijkheden van een Euro-peesch gezin.

Jaaroverzicht 1936 van het Economisch Weekblad voor Nederlandsch-Indië. (Batavia 23 April 1937; G. Kolff & Co.).

Dit speciale nummer bevat vele overzichtelijke en beschouwende artikelen. o.m. over de financiën en het creditwezen, den handel, landbouw, de nijverheid, het verkeer, den socialen toestand, het boschwezen, enz. enz. en wordt besloten door een omvangrijk statistisch gedeelte. (Het omvat 160 bladzijden).

Vertaling van de „Indenture” van de Bataafsche Petroleum Maatschappij met de American Exchange Irving Trust Company als „Trustee”. Dato 1 Januari 1927. Met een voorwoord van A. M. W. ter Laag. (Doverster 1936; N.V. Uitgevers-Maatschappij A. E. Kluwer. Prijs f 1.—).

Uit de procesvoeringen inzake „De Koninklijke” en „De Bataafsche” Dollarobligaties is schrijver overtuigend gebleken, dat de inhoud van de desbetreffende Indentures voor een groot gedeelte onbekend is gebleven aan al de juristen, daarbij tot heden betrokken. Hij meent daarom met deze vertaling in een groote behoefte te voorzien.

GROOTHANDELSPRIJZEN.

(Indexcijfers gebaseerd op 1928—1929 = 100).

		TUINBOUWARTIKELEN (s-Gravenhage)					
		DRUIVEN Black Alicante per kg. Westland		BLOEM- KOOL 1e soort p. 100 st. Groot- broek 1)		TOMATEN A p. 100 kg. Westland	
		cts.	%	f	%	f	%
1928		80	111,1	14,80	92,4	20,—	111,1
1929		64	88,9	17,23	107,6	16,—	88,9
1930		62	86,1	14,22	88,8	20,—	111,1
1931		49	68,1	7,54	47,1	14,50	80,6
1932		41	56,9	9,92	61,9	11,50	63,9
1933		31	43,1	6,69	41,8	8,21	45,6
1934		27	37,5	8,28	51,7	5,53	30,7
1935		29	40,3	8,85	55,2	6,64	36,9
1936		35	48,6	7,71	48,1	7,31	40,6
Juli	1936	—	—	—	—	7,47	41,5
Aug.	"	48	66,7	5,81	—	4,23	23,5
Sept.	"	25	34,7	5,81	36,3	3,45	19,2
Oct.	"	31	43,1	9,84	61,4	14,10	78,3
Juli	1937	—	—	—	—	11,76	65,3
Aug.	"	45	62,5	10,03	62,6	5,06	28,1
Sept.	"	31	43,1	10,78	67,3	4,97	27,6
Oct.	"	33	45,8	8,31	51,9	9,78	54,3
29 Sept.-6 Oct.	"	28	38,9	11,65	72,7	4,95	27,5
6-13 Oct.	"	29	40,3	9,93	62,0	7,05	39,2
13-20 "	"	31	43,1	7,07	44,1	9,25	51,4
20-27 "	"	38	52,8	6,67	41,6	15,15	84,2
27 Oct.-3 Nov.	"	45	62,5	6,43	40,1	12,85	71,4
3-10 Nov.	"	39	54,2	6,46	40,3	10,—	55,6

1) De jaren 1928 en 1929 Broek op Langendijk.

AANVOER VAN GRANEN. (In tons van 1000 kg.)

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	7-13 Nov. 1937	Sedert 1 Jan. 1937	Overeenk. tijdvak 1936	7-13 Nov. 1937	Sedert 1 Jan. 1937	Overeenk. tijdvak 1936	1937	1936
Tarwe	24.160	1.327.184	847.542	—	19.200	9.061	1.346.384	856.603
Rogge	3.390	246.311	233.641	—	3.375	1.976	249.686	235.617
Boekweit	915	13.679	20.654	—	—	350	13.679	21.004
Mais	74.177	1.191.704	694.148	8.454	137.852	131.816	1.329.556	825.964
Gerst	17.137	336.379	291.216	—	13.114	22.989	349.493	314.205
Haver	5.123	128.747	94.045	—	3.180	1.675	131.927	95.720
Lijnzaad	5.010	177.046	247.435	12.690	196.610	151.434	373.656	398.869
Lijnkoek	1.985	61.336	44.194	—	—	375	61.336	44.569
Tarwemeel	1.027	35.138	32.252	1.480	8.440	8.008	43.578	40.260
Andere meelsoorten	935	36.488	31.788	170	7.290	1.136	43.778	32.924

Noot bij groothandelsrijzen. (Zie blz. 860/61)

1) *Tarwe*: Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2; van Jan. 1931 tot 26 Sept. 1932 79 kg La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2; van 5 Febr. 1934 tot 6 Juli 1935 80 kg La Plata; van 6 Juli 1936 tot 30 Nov. 1936 Manitoba; van 30 Nov. 1936—2 Aug. 1937 Bahia Blanca; van 2 Aug.—16 Aug. 1937 La Plata; van 16—23 Aug. 1937 Bahia Blanca. *Rogge*: Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2; van 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche; vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada; van 2 Oct. 1933—25 Oct. 1937 La Plata. *Gerst*: Tot Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2; van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei 1932 64/5 kg Zuid-Russische; van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3; van 19 Sept. 1932 tot 24 Juli 1933 62/63 kg Zuid-Russische; van 24 Juli 1933—7 Oct. 1935 64/65 kg La Plata; van 7 Oct. 1935—18 Mei 1936 62/63 kg Zuid-Russische; van 18 Mei 1936—23 Aug. 1937 64/65 kg La Plata. *Cement*: In bepaalde gevallen worden hierop rabatten verleend.

STATISTIEKEN.

BANK DISCONTOS.

Table of bank discounts for various locations including Ned., Bk., Athene, Batavia, Belgrado, Berlijn, Boekarest, Brussel, Boedapest, Calcutta, Dantzig, Helsingfors, and Kopenhagen.

OPEN MARKT.

Table of open market data for Amsterdam, Londen, Berlijn, Daggeld, Maandgeld, Part. disc., Warenw., and New York.

1) Koers van 12 Nov. en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Table of exchange rates in the Netherlands for various cities like Londen, Berlijn, Parijs, Brussel, and Batavia.

Table of exchange rates for Zwitserland, Weenen, Praag, Boekarest, Milaan, and Madrid.

Table of exchange rates for Stockholm, Kopenhagen, Oslo, Helsingfors, Buenos Aires, and Montreal.

In 't 1ste of 2de No. van ieder. maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Table of exchange rates in New York for various locations like Londen, Parijs, Berlijn, and Amsterdam.

KOERSEN TE LONDEN.

Table of exchange rates in London for various locations including Alexandria, Athene, Bangkok, Budapest, Buenos Aires, Calcutta, Istanbul, Hongkong, Kobe, Lissabon, Mexico, Montevideo, Montreal, Rio d. Janeiro, Shanghai, Singapore, Valparaiso, and Warschau.

1) Offic. not. 10 Dec. 16 1/2. 2) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen 10 Dec. 1936 16.12. 3) Offic. not. 26 Aug. 30 1/2. 4) Id. 11 Mrt. 1935 4 1/4. 5) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste „export” notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Table of silver and gold prices for London and various dates in 1937 and 1936.

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Table showing the status of the national treasury, including Vorderingen, Verplichtingen, and Saldo van 's Rijks Schatkist.

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

Table of Dutch-Indonesian floating debt, including Vorderingen and Verplichtingen.

CURAÇOSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Table of the main items of the Curaçao Bank in thousands of guilders.

1) Sluftp. der activa. 2) Sluftp. der passiva.

GROOTHANDELSPRIJZEN VAN BELANGRIJKE VOEDINGS- EN GENOT.

Table with columns for GERST, MAIS, ROGGE, TARWEL, BURMA RIJST, BOTER per kg., KAAS, and EIEREN. Includes sub-headers for 'Terminj-noteer. op 1 of 2 mnd.' and 'La Plata Locoprijs'. Rows list dates from 1927 to 1936 and months from Jan. to Nov. '37.

Table with columns for JUTE, KATOEN, AUSTRALISCHE WOL, JAPAN. ZIJDE, and RUBBER. Includes sub-headers for 'Middling Upland loco' and 'Super Fine C. P. Oomra'. Rows list dates from 1927 to 1936 and months from Jan. to Nov. '37.

Table with columns for KOPER, LOOD, TIN, IJZER, GIETRIJ-IJZER, ZINK, and ZILVER. Includes sub-headers for 'Standdaard Loco Londen' and 'gem. prompt en lev. 3 maanden'. Rows list dates from 1927 to 1936 and months from Jan. to Dec.

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 15 November 1937.

Activa.			
Binnenl. Wissels, Prom. enz. in disc.	Hfdbk. f 8.903.054,65 Bijbnk. „ 128.510,90 Ag.sch. „ 499.497,20	f	9.531.062,75
Papier o. h. Buitenl. in disconto	.....	„	—
Idem eigen portef.	f 5.118.000,—	„	5.118.000,—
Af: Verkocht maar voor de bk. nog niet afgel.	.....	„	—
Beleeningen incl. vrsch. in rek.-crt. op onderp.	Hfdbk. f 160.629.534,841 Bijbnk. „ 3.168.770,14 Ag.sch. „ 25.693.920,15	f	189.492.225,13
Op Effecten	..... f 187.760.417,371	„	187.760.417,371
Op Goederen en Spec.	„ 1.731.807,76	„	1.731.807,76
Voorschotten a. h. Rijk	.....	„	—
Munt, Goud	..... f 113.607.470,—	„	113.607.470,—
Muntmat., Goud	„ 1.311.030.364,51	„	1.311.030.364,51
Munt, Zilver, enz.	„ 17.355.216,13	„	17.355.216,13
Muntmat., Zilver	.....	„	—
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	.....	„	40.263.743,70
Gebouwen en Meub. der Bank	.....	„	4.600.000,—
Diverse rekeningen	.....	„	5.937.769,37
Staat d. Nederl. (Wet v. 27/5/32, S. No. 221)	.....	„	10.193.915,19
	f 1.707.129.766,78		1.707.129.766,78
Passiva.			
Kapitaal	..... f 20.000.000,—	„	20.000.000,—
Reservefonds	.....	„	4.338.707,82
Bijzondere reserve	.....	„	6.600.000,—
Pensioenfonds	.....	„	11.144.732,18
Bankbiljetten in omloop	.....	„	872.778.795,—
Bankassignatiën in omloop	.....	„	136.500,27
Rek.-Cour. saldo's: { Het Rijk f 11.075.203,32 Anderen „ 778.355.434,13	.....	„	789.430.637,45
Diverse rekeningen	.....	„	2.700.394,06
	f 1.707.129.766,78		1.707.129.766,78
Beschikbaar metaalsaldo	..... f 777.303.293,51	„	777.303.293,51
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is	.....	„	1.943.258.235,—
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht	.....	„	—

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) ..... f 65.883.125,—
2) Waarvan in het buitenland ..... „ 99.070.603,04

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
	Munt	Muntmat.				
15 Nov. '37	113607	1.311.030	872.779	789.567	777.303	87
8 „ '37	113607	1.280.978	881.921	751.253	758.773	86
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen 1)
15 Nov. 1937	9.531	—	189.492	5.118	5.938
8 „ 1937	9.621	—	190.754	5.118	5.929
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikk. metaal-saldo
13 Nov. '37*)	132.870	193.280	90.890	19.202	—
6 „ '37*)	133.460	195.100	87.740	20.324	—
16 Oct. 1937	116.574	15.595	196.083	82.473	20.746
9 „ 1937	116.574	16.405	199.862	82.670	19.966
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen 1)	Dek-kings-percentage
13 Nov. '37*)	3.650	77.880	84.150	47	—
6 „ '37*)	4.290	77.260	82.180	47	—
16 Oct. 1937	4.543	10.967	61.824	72.644	47
9 „ 1937	4.531	11.835	60.029	74.023	47
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities	
				Disc. and Advances	Securities
10 Nov. 1937	327.935	485.573	40.833	8.413	20.743
3 „ 1937	327.992	485.909	40.498	7.820	20.751
22 Juli 1914	40.164	—	29.317	—	33.633

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. 1)
			Bankers	Other Accounts		
10 Nov. '37	103.908	30.679	90.909	36.094	42.362	26,9
3 „ '37	103.413	30.285	89.435	36.632	42.083	26,9
22 Juli '14	11.005	14.736	—	42.185	29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
4 Nov. '37	55.805	369	18	11.122	948	4.995	3.200
28 Oct. '37	55.805	388	18	11.993	811	4.212	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen 1)	Circulatie	Rekg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Particulieren
4 Nov. '37	5.637	3.518	91.891	128	2.488	14.329
28 Oct. '37	5.637	3.059	91.336	181	2.467	14.679
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJESBANK.

Data	Goud	Daarvan bij buitenl. circ. banken 1)	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
6 Nov. 1937	70,1	20,1	5,9	5.248,7	39,9
30 Oct. 1937	70,1	20,1	5,7	5.577,7	43,5
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effecten	Diverse Activa 2)	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
6 Nov. 1937	104,7	747,5	5.025,0	671,7	307,5
30 Oct. 1937	104,7	723,7	5.275,3	711,5	316,2
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) w.o. Rentenbankscheine 6 Nov., 30 Oct. resp. 21, 7 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belga's).

Data	Goud		Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheidsfondsen	Circulatie	Rekg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen						Schatkist	Partic.
10 Nov. '37	3.341	47	1.264	39	152	40	4.339	32	504
4 „ '37	3.344	47	1.256	43	152	40	4.354	59	462

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad			Wissels		
	Totaal bedrag	Goud-certificaten 1)	„Other cash” 2)	In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht	—
3 Nov. '37	9.134,3	9.124,9	308,1	24,3	2,8	—
27 Oct. '37	9.135,8	9.126,4	315,5	23,4	2,8	—

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circulatie	Totaal Deposito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. 3)	Algem. Dek-kings-perc. 4)
3 Nov. '37	2.526,2	4.284,2	7.481,5	132,7	80,3	—
27 Oct. '37	2.526,2	4.256,1	7.529,3	132,7	80,2	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de § op 31 Jan. '34 van 100 op 99,06 cents werd gedevalueerd.

2) „Other Cash” does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opeischbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleggingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal deposito's	Waarvan time deposits
27 Oct. '37	6	9.682	12.012	5.404	25.987	5.274
20 „ '37	7	9.913	11.977	5.368	26.187	5.285

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of Eng-land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de betreffende valuta.